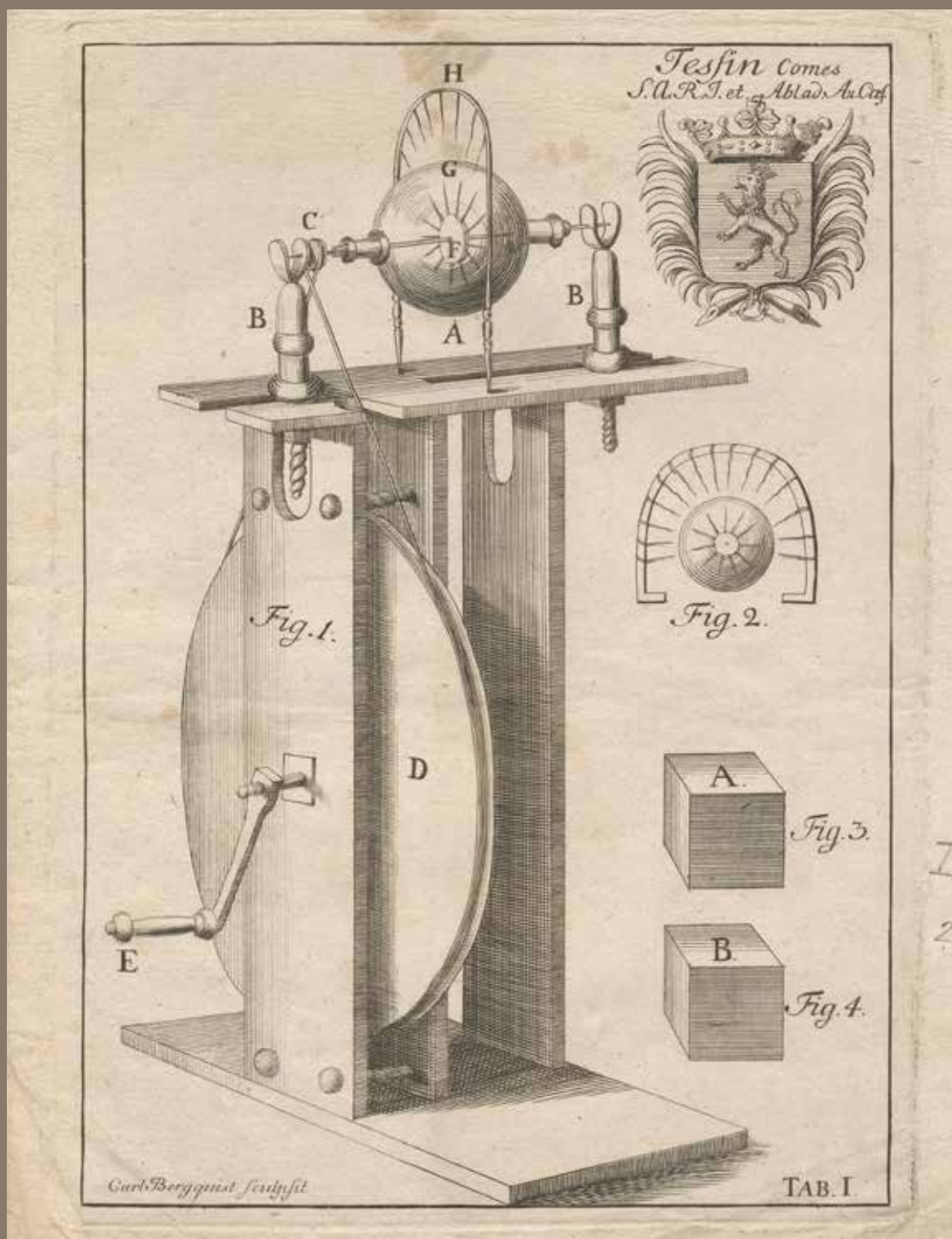

Arte et Marte

MEDDELANDEN FRÅN RIDDARHUSET ÅRGÅNG 76

Innehåll:

NR 1.2022

ARTIKLAR

- Carl de Geer. Botanikern på Lövestabruk....12
Adliga officerare i Gustav III:s armé....16
En husmoders liv. Betty Gyllensvärds receptsamling....22
Haydns *Skapelsen*. Svenskt uruppförande på Riddarhuset 1801....26
Sveriges hemligaste rum. Inblick i Sekreta utskottets sal....40

INTERVJUER

- Godsägaren på Harg....10
Riddarhuskanslist och eventgeneral....49

ALLTID I ARTE ET MARTE

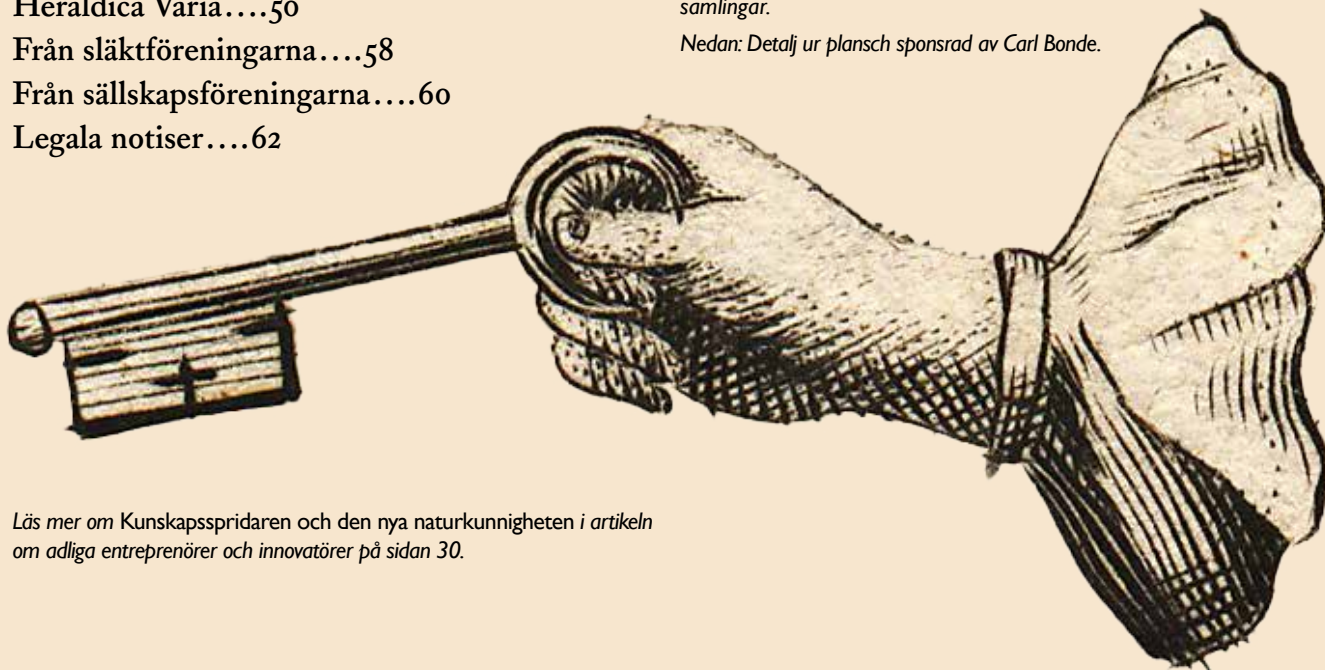
- Ledaren: Starka band i gemenskap....1
Meddelanden från Riddarhuset....42
Information från Riddarhuset i Finland....47
Aktuella böcker....48
Heraldica Varia....50
Från släktföreningarna....58
Från sällskapsföreningarna....60
Legala notiser....62

I DETTA NUMMER

- Adelsmötet 2022: Traditionsenligt öppningsmöte – trots allt....2
Dags för slutmöte....8
Efterlysningar....29
Aktuell utställning: Entreprenörer & innovatörer....30
Genealogica Varia: Vad är ett adligt namn? Svar på vanliga frågor....35
Aktuella dokumentations- och konserveringsprojekt: Modern teknik synar palatset....38
Årets förebild(t)....55
Släktföreningarnas dag 2021....56

Omslag: Ingenjörspionjären och handelsmannen Mårten Triewald (1691–1747) gav en föreläsningsserie på Riddarhuset åren 1728 och 1729. Inför talrika åskådare demonstrerade han sina kunskaper kring den »nya naturkunnigheten«, tidens mekaniska rön. Adliga sponsorers namn och vapensköldar pryder Triewalds graverade planscher som publicerades i mitten av 1730-talet och som återfinns i Riddarhusets samlingar.

Nedan: Detalj ur plansch sponsrad av Carl Bonde.

Läs mer om Kunskapsspridaren och den nya naturkunnigheten i artikeln om adliga entreprenörer och innovatörer på sidan 30.

RIDDARHUSET

Ett historiskt arv

Arte et Marte

NR 1. 2022

Ansvarig utgivare
Erik Drakenberg

Redaktör
Louise Ribbing

Redaktionskommitté
Claes Lewenhaupt, Erik von Hofsten,
Rebecka Millhagen Adelswärd, Göran Mörner,
Ulf Gyllenhammar, Oscar Langenskiöld,
Marianne Wiiburg Setterblad

Omslag och grafisk form
Marianne Wiiburg Setterblad

Tryck, upplaga
Åtta.45 Tryckeri AB, 13 300 exemplar

ISSN 0284-1428

*Arte et Marte utkommer med två nummer per år
och skickas till alla ättemedlemshushåll i Norden.
Årsprenumeration kan beställas i webbutiken.*

www.riddarhuset.se
artetmarte@riddarhuset.se

Riddarhuset
BOX 2022
103 11 STOCKHOLM

kansli@riddarhuset.se • tel. 08-723 39 90

Vänligen se riddarhuset.se för aktuell
information om öppettider och evenemang.
Kontakta kansliet för att boka guidad grupp-
visning eller biblioteksbesök.

För kulturprogram se omslagets sida III.

Besöksadress: Riddarhuset, Riddarhustorget 10

Svanenmärkt trycksak, 3041 0001

Starka band i gemenskap

VI NÄRMAR OSS SÅ sakteliga sommaren och det där alldeles särskilda nordiska ljust som är så vackert så här års. Pandemin har äntligen släppt sitt grepp om oss och på Riddarhuset kan vi successivt återgå till de delar av vår utåtriktade verksamhet som legat nere i två hela år. Snart får vi möjlighet att genomföra de ättemedlemsträffar som ställdes in på grund av pandemin och till hösten planerar vi en lunch för våra nyblivna 18-åringar. Kulturarrangemangen är i gång igen, publiken hittar tillbaka och vi ämnar genomföra fullt program med föreläsningar och konserter. Festvåningen har återupptagit sin verksamhet, det är ånyo liv och rörelse i Riddarhuset, precis som det ska vara. Vad som händer i framtiden vet vi inget om, men vi passar på att njuta av kultur och evenemang när möjlighet nu ges.

Att få mötas kring gemensamma intressen stärker våra band till varandra, något som jag nyligen fick anledning att reflektera lite extra över i samband med ett besök i Helsingfors med anledning av det finländska adelsmötets slutmöte. Jag slogs då, som så ofta, av den innerliga värme och starkt uttryckta gemenskap som finns mellan våra två Riddarhus, två unika organisationer vars motstycke saknas i Europa.

En lång gemensam historia och i många fall ett gemensamt ursprung för våra ätter är en viktig beståndsdel i detta. Här finns en viktig uppgift för oss som är aktiva i dag att bygga broar mellan våra Riddarhus. Vi ska fortsätta att hålla dessa goda relationer vid liv med ännu mer kontakt på olika plan. Samarbeten och personliga relationer mellan våra direktioner, kanslier, ungdomsorganisationer och släktföreningar kan och behöver ständigt utvecklas för att våra starka band ska bestå och hålla i många hundra år framåt. ■

*Erik Drakenberg,
riddarhussekreterare*

Foto: Helene Pe.

KONTAKTPERSONER

Riddarhussekreterare Erik Drakenberg
Riddarhuskanslist Karin Lilliehöök Kihl 08-723 39 91 (evenemang och bokningar, kapitationsärenden)
Handläggare Christina Neuman 08-723 39 93 (stipendier och understöd)
Redaktör Louise Ribbing 08-723 39 92 (*Arte et Marte*, kommunikation)
Riddarhusamanuens Oscar Langenskiöld 08-723 39 97 (kulturprogram, visningar)
Riddarhusintendent Pontus Ragnö 08-723 39 94 (reception, webbutik)
Riddarhusgenealog Magnus Bäckmark 08-48 00 20 31 (genealogi och stamtavlor)
Riddarhusgenealog Göran Mörner 08-723 39 95 (arkiv och samlingar)
Kalenderredaktör Marianne Wiiburg Setterblad 08-723 39 96 (*Adelskalendern*, leg. notiser)
Genealogisk redaktionssekreterare Madeleine Werner 08-723 39 99 (*Adelskalendern* och stamtavleprojektet)
Genealog Sophie Celsing Marcetic (stamtavleprojektet)

Adelsmötet 2022

Traditionsenligt öppningsmöte – trots allt

Text: Louise Ribbing.

PANDEMIN GAV VIKA OCH restriktionerna lättade precis i tid för att Riddarhuset på traditionsenligt sätt skulle kunna genomföra adelsmötets öppningsmöte den tredje lördagen i februari.

För direktionen och kansliet innebär öppningsmötet slutet på en lång förberedelse. Projekt och uppdrag från föregående adelsmöte har genomförts och redovisats i *Det Vördsamma Memorialet* tillsammans med förslag på projekt för den kommande perioden. Kallelser och information rörande mötet har skickats ut och administrerats och en minutiös planering av mötets genomförande har skett.

Inför årets adelsmöte försvårades förberedelserna avsevärt med anledning av pandemin covid-19 och de restriktioner som följt av den. Skulle det gå att genomföra ett fysiskt adelsmöte? Vilka åtgärder behövdes i så fall beaktas för att följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer? Eller skulle mötet ske digitalt – och i så fall, hur?

UNDER HÖSTEN SÅG DET ut som att adelsmötet skulle kunna genomföras som vanligt och kallelse gick ut tillsammans med inbjudan till den avslutande middagen. Men i takt med att smittan ökade i samhället infördes nya restriktioner och Riddarhuset behövde tänka om. Direktionen kom fram till att det gick att genomföra ett fysiskt möte, men att diverse åtgärder behövdes för att hålla avstånd och förhindra smittspridningsrisk. Exempelvis skulle alla deltagare inte kunna sitta på sina rätta bänkar i Riddarhussalen, munskydd skulle vara obligatoriskt, därtill inget kaffemängel innan mötet och ingen middag efteråt. Projektledaren för hela evenemanget, riddarhuskanslisten fru Karin Lilliehöök Kihl, fick ändra om i planeringen – och inte för sista gången. Ett par veckor innan mötesdagen

Innan adelsmötet öppnar sker utdelning av polletter som ger innehavarna rätt att rösta och lämna in motion på mötet. Deltagarna ropas upp i den ordning de är placerade i bänkarna och tar emot sin pollett ur riddarhusdirektionens ordförandes hand.

Foto: Jens Sjunnesson.

lättade restriktionerna och helt plötsligt var det återigen möjligt med en närmare social samvaro. Då var det dock för sent att ändra om alltför mycket i programmet igen. Den sittande middagen som vanligtvis följer efter mötesförhandlingarna ersattes med en uppskattad smörrebrödsbuffé med fri sittning. Det kom att bli ett otvunget avslut på en trevlig dag, där stämningen genomgående var god, skratten många och sorlet högt.

SAMMANLAGT 143 PERSONER kom för att hämta sin pollett innan adelsmötets formella öppnande. Pollett delas ut till de som är berättigade att delta och som önskar närvara i förhandlingarna och ha möjlighet att rösta och lämna motion under mötet. Utdelningen är en halvtimmeslång ceremoni där härolden, i det här fallet riddarhussekreteraren herr Erik Drakenberg, läser upp ättenamnen i den hierarkiska ordning som de är placerade i Riddarhussalens bänkrader. Historien slår med kraftiga vingslag alltmedan härolden inleder uppropet med grevarna på första bänken: Lewenhaupt, De la Gardie, Oxenstierna af Korsholm och Wasa, Wachtmeister af Johannishus, Bielke ... och representanterna för ätterna reser sig från sina bänkar och går fram till salens mitt för att hämta polletten ur riddarhusdirektionens ordförande herr Patrik Tigerschiölds hand.

Därefter kallades äldste greven fram, en ovanligt ung sådan, benämningen till trots. Jämlikt §16 i *Riddarhusordningen* åligger det den främste närvarande medlemmen av Ridderskapet och adeln att föra ordet inom det församlade adelsmötet, innan mötet har utsett en ordförande. Sedan grevliga ätten Brahe nr 1 utslocknade 1930 är det grevliga ätten Lewenhaupt nr 2 som har främst rang på Riddarhuset. Till årets adelsmöte hade huvudmannen Johan Lewenhaupt lämnat uppdraget till sin son Gustaf, som för första gången inför den stående församlingen höll ett inledningsanförande.

GREVE GUSTAF LEWENHAUPT tog tillfället i akt att ge en historisk kontext till dagens möte. Från vikingatidens stormän och rusttjänst i utbyte mot frälse genom Alsnö stadga, via Erik XIV:s kröning och utnämningen av de första grevarna och friherrarna enligt kontinentalt mönster, till riddarhusordningen 1626 som stipulerade att adeln skulle delas upp i tre klasser och ledas av en lantmarskalk. Till rikets främste stånd initierade Axel Oxenstierna också byggandet av ett praktfullt Riddarhus. Där hölls adelns politiska riksdagar fram till 1865 då adeln röstade för reformförslaget för en ny riksdagsordning. Det första adelsmötet, för ståndets interna angelägenheter, hölls 1866 – och sedan dess med en vald ordförande, inte en lantmarskalk, som leder mötet. År 1975 upphörde monarkens rätt att adla och 2003 ändrades riddarhusordningens ställning som officiell författning.

Foto: Jens Stennesson.

Äldste greven – den främste närvarande medlemmen av Ridderskapet och adeln – för ordet innan adelsmötet har valt ordförande. Vid årets adelsmöte lät greve Johan Lewenhaupt sin son Gustaf axla denna roll för första gången.

Greve Lewenhaupt avslutade sitt anförande med att rikta ett stort tack för det imponerande arbete som direktionen och kansliet utfört under de tre gångna åren.

– Kan vi fortsätta så här i våra förfäders fotspår samtidigt som vi navigerar oss skickligt genom samtiden som hitintills och vårda och förvalta vår gemensamma kultur och historia så hoppas jag att inte allt för mycket har förändrats här på Riddarhuset när det är dags om säg tjugo år för någon av mina söner Carl eller Axel att axla privilegiet och ansvaret att öppna adelsmötet precis som jag gjort efter min far och farfar.

Den äldsta greven förde även ordet vid val av ordförande, vice ordförande och tre delegerade. Sex herrar kallades till bordet som rösträknare: grevarna Fredrik De la Gardie och Carl Johan Cronstedt, friherrarna Carl Lowisin och Henrik von Vegesack samt herrarna Peder Ribbing och Staffan Riben. För tids vinning förrättades valet medelst handuppräckning.

Valnämndens ordförande greve Christoffer Hamilton föredrog valnämndens förslag att till adelsmötets ordförande utse herr Peder Hammariskiöld, till vice ordförande friherre Johan Lagerbielke samt till delegerade friherre Johan Hamilton af Hageby, friherre Fredrik Barnekow och herr Otto Drakenberg. Adelsmötet röstade enhälligt därom.

DEN NYVALDE ORDFÖRANDEn herr Peder Hammariskiöld tog plats i lantmarskalksstolen, tackade för adelsmötets förtroende och gav ordet till direktionens ordförande herr Patrik Tigerschiöld för en redovisning av

Direktionsledamoten Hans von Stockenström redovisar domänernas verksamhet inför det samlade adelsmötet. I lantmarskalksstolen syns adelsmötets ordförande herr Peder Hammarskiöld.

Det Vördsamma Memorialet, vilket är riddarhusdirektionens verksamhetsberättelse för de gångna tre åren.

Han inledde med att sammanfatta de utmaningar som pandemin ställt på verksamheten under mandatperioden. Pandemin har drabbat Riddarhusets utåtriktade verksamhet men Riddarhusets kärnverksamheter: det genealogiska arbetet, stiftelseverksamheten och palatsvården har i stort sett inte påverkats. Herr Tigerschiöld avslutade sitt anförande med att säga några ord om framtiden:

– 2026 fyller *Riddarhusordningen* 400 år. Beslut om förberedelser inför detta jubileumsår måste fattas på detta adelsmöte. Direktionen har tagit initiativ till en genomgripande analys av palatsets tekniska skick, men också en omfattande kulturhistorisk analys och genomgång. Detta har resulterat i ett förslag som blir den största renoveringen av interiörerna på över 60 år. Ett stort projekt, omfattande och dyrt, men det är ett ansvar som är vår generations tur att bära.

Direktionens vice ordförande herr Johan Coyet tog vid och föredrog utvecklingen av arbetet med stipendier och understöd ur de 331 stiftelser som Riddarhuset förvaltar, där de digitala verktygen som tagits fram varit till stor hjälp.

Därefter föredrog direktionsledamoten fru Liza von Engeström ärendet med den 2018 till Riddarhuset testamenterade fastigheten Finnekumla 10:1 i Ulricehamn. En rättslig utredning kring äganderätten är avslutad till Riddarhusets favör och lantmäteriet beslöt i december 2021 att bevilja Riddarhuset lagfart till fastigheten. Nu återstår för Riddarhuset att sälja fastigheten och tillse att barnens (bröstarvingarnas) laglottsanspråk tillgodoses.

DOMÄNDIREKTÖR HERR Hans von Stockenström ställer inte upp till omval till direktionen kommande mandatperiod och han tillkännagav att det kändes lite vemodigt att för sista gången stå inför adelsmötet och redogöra för domänstiftelsernas resultat. Trots utmaningar med granbarkborreangrepp har förvaltningen gått strålande, vilket enligt herr Stockenström främst är tack vare det eminenta arbete som skogsförvaltarna **SUSAB** och Linköpings Skogstjänst utför.

Friherrinnan Rebecka M. Adelswärd, direktionens ansvariga ledamot inom området kultur och vetenskap, tog till orda. Hon berättade om den gångna treårsperiodens kulturverksamhet där Riddarhusets historiska arv varit ett ledmotiv.

– Till följd av restriktionerna har vi utvecklat nya kanaler för att nå ut med kulturverksamheten och haft en ambitiös satsning på digital kultur med inspelade föredrag och livestreamade konserter som varit möjliga att ta del av via Riddarhusets webbplats.

Friherrinnan Adelswärd fortsatte sedan att mer ingående berätta om ett av direktionens projektförslag för den kommande mandatperioden, ett förslag som är föranlett av att Ridderskapet och adeln firar 400-årsjubileum 2026 och att Riddarhuset inför detta behöver en interiör ytskiktsrenovering. Inte minst behöver Ehrenstrahls plafondmålning i Riddarhussalen en omfattande restaurering. Riddarhusdirektionen har genomfört en grundlig förstudie för detta stora projekt, läs gärna mer i detta nummer av *Arte et Marte* och i den förkortade versionen av *Det Vördsamma Memorialet* som skickas som bilaga till detta nummer av tidskriften.

Slutligen avslutade direktionens kassadirektör herr Sten

Vid mötet inlämnades tre motioner varav en av friherre Jan-Carl De Geer af Finspång. Deltagare med pollett kan lämna in motioner upp till sex dagar efter mötet. Sammanlagt har nio motioner inkommit till 2022 års adelsmöte.

Ankarcrona med att redogöra för förvaltningen av värdepapper. Tre projekt har genomförts efter förra adelsmötet. Bland annat har en extern part genomlyst verksamheten och gett Riddarhuset väl godkänt vad gäller förvaltningen som nu hanterar värdepapper för framför allt stiftelsernas räkning till en summa om nära 4,6 miljarder kronor. 2019 uppgick förmögenheten till 3,2 miljarder kronor, sammanlagt en värdeökning om 47 procent. Herr Ankarcrona uttryckte belåtenhet över den goda utvecklingen men sa samtidigt att marknaden är fortsatt volatil med anledning av oro för omvärldsläget och en ökande inflation.

SÅ ÖVERLÄMNADES *Det Vördsamma Memorialet* till adelsmötets ordförande som lämnade det vidare till herr Erik Drakenberg för remittering till det ännu icke valda riddarhusutskottet.

Det var dags för adelsmötets deltagare att väcka motioner. Den första motionen inlämnades av herr Niklas Natt och Dag som yrkade att adelsmötet måtte besluta om att en huvudman ska kunna överlåta representationsrätten för ätten till en i senaste utgåvan av *Sveriges Adels kalender* registrerad medlem av ätten, oberoende av kön.

Därefter reste sig friherre Jan-Carl De Geer af Finspång och yrkade på att Riddarhuset bör överväga att ingå ett ramavtal med IT-företaget PositionEtt för att kunna erbjuda släktföreningar möjligheten av använda företagets system för att skapa lätthanterliga medlemsförteckningar.

Herr Olle Gyllenhaal inlämnade en motion om att ta fram ett tryckt verk om de olika fonder och stiftelser som Riddarhuset förvaltar.

Valet av adelsmötets presidium och delegerade skedde för tids vinnande med röstning genom handuppräkning. Valet av riddarhusutskottet om sexton ledamöter skedde medelst röstsedlar. Valnämndens förslag vann gehör i båda fallen.

MÖTET GICK MOT sitt slut. Den starka februarisolen som lyst in genom de högt placerade, stora runda fönstren och periodvis bländat deltagarna på vissa bänkrader hade nu övergått till ett stilla skymningsläge. Ordförande herr Peder Hammarskiöld utlyste jämlikt §17 i *Riddarhusordningen* val av sexton ledamöter till riddarhusutskottet att väljas på föreskrivet sätt med valsedlar.

Valnämndens ordförande greve Christoffer Hamilton föredrog valnämndens förslag varpå den samlade representationen för Ridderskapet och adeln uppropades bänkvis för att lämna vikta röstsedlar till adelsmötets ordförande. Ingen lista med alternativa förslag hade inkommit till Riddarhuset och till valnämndens förslag får namn strykas men ej läggas till.

När rösterna räknats fann ordförande att fjorton av namnen på valnämndens lista fått 142 röster, medan de övriga två fått 141 röster var.

Ridderskapet och adeln beslöt därefter att inkomna motioner och riddarhusutskottets utlåtanden löpande ska publiceras under den inloggningsbara fliken Adelsmöte på Riddarhusets hemsida och att adelsmötets slutsammanträde ska äga rum lördagen den 4 juni 2022.

Mötet avslutades i god anda varefter de allra flesta stannade kvar ytterligare en stund för social samkväm, mat och dryck i Lantmarskalksvåningen. Riddarhusdirektionens ordförande tog tillfället i akt och höll ett kort tal där han uppmärksammade att han själv inte varit på någon festlighet i Riddarhuset sedan jullunchen 2019 och att det märktes väl på den glada stämningen och den höga ljudnivån att alla var glada över att åter få samlas igen, vilket gästerna hjärtligt instämde i. ■

Adelsmötet 2022

Ordförande

Herr Peder Hammarskiöld, f. 1955, jur.kand., advokat

Vice ordförande

Friherre Johan Lagerbielke, f. 1964, civilekonom, MBA

Delegerade

Friherre Johan Hamilton af Hageby, f. 1957, civilekonom, kapten

Friherre Fredrik Barnekow, f. 1959, bankdirektör

Herr Otto Drakenberg, f. 1966, civilekonom, vd

Riddarhusutskottet

Greve Claes Lewenhaupt, f. 1977, jur.kand., hovrättsassessor

Greve Jacob Spens, f. 1972, MSc, MBA

Greve Fredrik Falkenberg af Bålby, f. 1967, tekn.dr

Greve Otto Thott, f. 1979, BSc, vd

Friherre Per Gyllenstierna af Lundholm, f. 1977, jur.kand., LLM (Tax)

Friherre Anders Koskull, f. 1973, int.ek.mag.

Friherre Olof Rudbeck, f. 1968, civilingenjör, ek.kand.

Friherre Carl Michael Raab, f. 1962, fil.kand., bitr. statsheraldiker

Friherre Philip von Platen, f. 1981, BCom, MSc

Herr Kristoffer Ribbing, f. 1970, jur.kand., advokat

Herr Lennart von Quanten, f. 1962, lantmästare

Herr Robert Staël von Holstein, f. 1968, ekonom, systemarkitekt

Herr Sebastian Tham, f. 1982, seniorkonsult

Herr Adam Reuterskiöld, f. 1968, civilekonom

Herr Carl Adam Rosenblad, f. 1965, civilekonom, vd

Herr Erik Edelstam, f. 1966, civilekonom

I förgrunden syns herr Staffan Riben sträcka på benen efter adelsmötets öppnande då 143 personer hämtade ut pollett.

Till höger: Adelsmötets öppningsdag avslutades med smörrebrödsbuffé och trevlig social samvaro i Lantmarskalksvåningen.

Foto: Jens Sunnesson.

Motioner i korthet

Motioner till adelsmötet kan väckas vid öppningsmötet eller lämnas in skriftligen upp till sex dagar efter adelsmötets öppnande. Till adelsmötet 2022 har sammanlagt nio motioner inkommit.

MOTION 1

Att en huvudman ska kunna överlåta representationsrätten för ätten till en i senaste utgåvan av *Sveriges Adels kalender* registrerad medlem av ätten oberoende av kön.

MOTION 2

Att ingå ett ramavtal med företaget PositionEtt så att Riddarhusets släktföreningar kan nyttja företagets system för att skapa lätthanterliga medlemsförteckningar.

MOTION 3

Att trycka en bok om av Riddarhuset förvaltade fonder och stiftelser.

MOTION 4

Om olika möjligheter till att kunna invitera kvinnor till adelsmötets avslutningsceremonier.

MOTION 5

Att riddarhusdirektionen och riddarhusutskottets utlåtande för varje motion skall tillhandahållas samtliga deltagare som uttagit pollett senast en vecka före slutmötet.

MOTION 6

Att vid den stundande renoveringen även ta i beaktande förhöjd elegans och bättre akustik i hall och trapphus.

MOTION 7

Att utreda förutsättningarna för att ställa lämpliga delar ur Riddarhusets programvara och moduler för genealogi, stamtavlor och medlemsadministration till släktföreningarnas förfogande.

MOTION 8

Att ge direktionen i uppdrag att se över, redigera, modernisera och sakligt ändra *Riddarhusordningen* till adelsmötet 2025.

MOTION 9

Att besluta om ett tillägg i § 4 *Riddarhusordningen* (rörande efterträdare till huvudman).

Foto: Jens Sjunnesson.

Dags för slutmöte

DEN 4 JUNI HÅLLS adelsmötets slutmöte. Då tar ätternas representanter ställning till de projektförslag som direktionen lagt fram och de motioner som anmälts under adelsmötets öppningsmöte och kort därefter. Vid adelsmötet väljs en riddarhusdirektion, medaljnämnd, revisorer och valnämnd för perioden fram till adelsmötet 2025.

De som tog ut pollett vid öppningsmötet men inte har möjlighet att närvara vid slutmötet kan lämna sin pollett till en annan representant för ätten. Detta sker genom att skicka ett e-postmeddelande till kansli@riddarhuset.se som vidarebefordrar ärendet till utskottet. De som hämtade ut pollett vid öppningsmötet får en kallelse till slutmötet utskickad per e-post.

Den bastanta ordförandeklubban framför bötesskrinet som användes första gången vid den stormiga riksdagen 1769. Numera går det lugnare till vid adelns möten.

Foto: Marianne Wibur Setterblad.

Nyanmäld till slutmötet

De ättemedlemmar som inte närvarade vid öppningsmötet men som vill delta i slutmötet har möjlighet att göra så, antingen genom att representera sin egen eller annan ätt (det senare kräver fullmakt) – så länge inte ätten representerades vid öppningsmötet.

1. Kontakta kansliet för att försäkra dig om att ätten inte representerades vid öppningsmötet, det vill säga att ingen redan tagit ut pollett.
2. Logga in på hemsidan och anmäl dig till möte och lunch. Inloggningsuppgifter erhålls av kansliet.
3. Polletten hämtas ut vid slutmötet den 4 juni 2022.

Observera att endast de ättemän som är svenska medborgare och fyllda 21 år kan delta i adelsmötet. Dessutom ska kapitationsavgiften vara betald.

Vad gäller för fullmakt?

Frågor och missförstånd gällande fullmakt är vanligt förekommande. Många tror att fullmakt behövs för att företräda sin egen ätt om man inte är huvudman. Så är inte fallet. Företräder en adelsman sin egen ätt behövs ingen fullmakt. Då är det i stället huvudmannarätten som utgör vem som får representera ätten.

Om huvudmannen för ätten inte har möjlighet att närvara kan vilken medlem som helst i ätten representera, om han i övrigt uppfyller kriterierna för representation. Om flera personer från samma ätt vill gå är det huvudmannarätten som avgör, det vill säga den som är närmast besläktad med huvudmannen.

Om en huvudman inte uppfyller kriterierna för att representera vid adelsmöte, till exempel för att han inte har betalat sin kapitationsavgift, har han heller inte rätt att utfärda fullmakt. I dessa fall går vanligtvis uppdraget vidare till närmast berättigade ätteman. Det finns dock undantag, exempelvis för § 37-ätter som då inte kan representeras alls, eftersom endast huvudmannen i dessa ätter är adlig.

En fullmakt krävs om en adelsman ska företräda en annan ätt än sin egen. Det är dock inte säkert att den med fullmakt får företräda ätten. Om någon som tillhör ätten anmäler sitt deltagande går denne före personen med fullmakt.

En ättemedlem kan endast representera en ätt och har bara en röst vid adelsmöte. Detta även om han är huvudman för en ätt och har fullmakt för en annan. Han måste då välja vilken av ätterna han önskar representera.

Material på riddarhuset.se

Inför slutmötet publiceras all relevant information på hemsidan riddarhuset.se under den inloggningsbara rubriken Adelsmöte. Det gäller till exempel samtliga motioner samt utskottets och direktionens svar på dessa. Inloggningsuppgifter erhålls av kansliet i samband med anmälan till slutmötet. Anmälda till öppningsmötet har redan erhållit dessa. ■

Det personliga valet för din familj, stiftelse eller företag.

von Euler & Partners hanterar ekonomi och familjejuridik över flera generationer med heltäckande finansiell och juridisk rådgivning.
Det självklara valet för en trygg förvaltning.

Låt oss hjälpa er

+46 8 545 800 20
info@voneulerpartners.se
voneulerpartners.se

VON EULER & PARTNERS
von Euler · Widenfelt · Kruse

Godsägaren på Harg

avporträtterad i Adelskalendern 2022

Text: Louise Ribbing.

SIMONE BECK-FRIIS VAR bara femton år när hon tillsammans med sin nio år äldre halvsysster ärvde ett av de största privatägda markområdena i Sverige. Sedan 2016 är hon ensam ägare till godset Hargs Bruk som omfattar cirka 23 000 hektar mark.

Hon är den åttonde generationen Beck-Friis på Harg, detta välbevarade vallonbruk i Östhammar som fick bruksprivilegier redan 1668 och som kan räkna sig som ett av Sveriges äldsta företag. 1668 hette ägaren Gustaf Otto Stenbock och minnet av honom lever kvar i Hargs Bruks logotyp i form av en stegrande stenbock.

HARGS VERKSAMHET utgår från skogsbruket om 20 000 hektar, lantbruket och fastighetsförvaltningen. Företaget är också delägare och till viss del markägare i expansiva Hargs Hamn.

För Simone har det alltid varit en självklarhet att ta över den stora egendomen. Hon tillbringade mycket tid där under uppväxten, även om hon bodde i Stockholm tillsammans med sin mamma eftersom föräldrarna hade separerat.

– Jag brukar säga att det är min mamma som har uppfosttrat mig, medan det mest var lek och bus med pappa på Harg. Jag har alltid älskat Harg.

Som femtonåring i högstadiet i Sigtuna var det ett långt kliv till att bli aktiv ägare av Hargs Bruk. Det skulle dröja mer än tio år innan Simone flyttade till Harg, då med en agronomutbildning med ekonomiinriktning från SLU i Uppsala. Under tiden drevs verksamheten av en extern vd och en av Simones pappa Carl handplockad styrelse samt alla anställda som arbetat länge på Hargs Bruk.

– För mig har dessa delar varit avgörande, att jag har fått tid att i egen takt mogna in i verksamheten, utan att känna stress. En trygghet har också varit att styrelsen valdes av min pappa, säger hon.

Simone flyttade till Harg i samband med att hon tog över det fulla ägaransvaret. Då var hon 25 år och ville praktisera sina teoretiska kunskaper. I ladugården träffade hon driftledaren Jakob Tufvesson. Kärlek uppstod.

– Vi blev jättekära! Vi gifte oss 2019 och nu har vi två barn, en tvååring och en på fem månader, berättar Simone.

Numera är Jakob vd och företaget är således helt familje-drivet. Även om Simone inte har en formell titel så är hon en aktiv ägare och de fattar många beslut gemensamt. För närvarande är hon mamma på heltid men innan dess hann hon med flera operativa roller i företaget, bland annat som ansvarig för fastighetsskötseln på Harg. Det finns ungefär 500 tak på egendomen, då räknas allt från den stora herrgårdsbyggnaden där Simone själv bor med sin familj till små förrådsbyggnader.

– Vi har många kulturbyggnader som jag verkligen värnar om och de behöver mycket omsorg för att hållas i gott skick. Vi hyr ut runt 150 hus till permanentboende och till sommargäster.

Som stor mark- och fastighets-ägare är det både ett ansvar och en ynnest att få bidra till en levande landsbygd.

Som stor mark- och fastighetsägare är det både ett ansvar och en ynnest att få bidra till en levande landsbygd. När den kommunala förskolan i Hargshamn stängde ordnade Simone och Jakob ett familjedaghem i ett av sina hyreshus. Vissa verksamheter får hyra lokaler till lägre pris, och musikensembeln som årligen gästas Harg behöver inte betala någon hyra alls. Men självklart är verksamheten affärsdriven, som vilket företag som helst. Ur den aspekten ser hon ett stort hot mot den enskilde markägarens möjligheter att sköta sina ägor på det sätt den anser bäst:

– Sedan ett antal år tillbaka ligger vi i tvist mot staten beträffande mark som de tagit i anspråk med stöd i artskyddsförordningen, mark som de inte vill ersätta.

Det finns både skyddade och oskyddade naturreservat på Hargs ägor. På stället i fråga förekommer tjäderspel och därför får Hargs Bruk inte avverka där på femtio år, vilket får betydelse för värdet.

– Det är en ekonomisk nackdel för oss, det innebär en intäktsförlust och en värdeminskning. Det här är något som drabbar många markägare och en av de frågor som

diskuteras mest i Jordägarföreningen i Svealand där jag ingår i styrelsen. För närvarande har vi vunnit i två instanser, men frågan ska avgöras i Högsta domstolen. Alla längtar efter ett prejudikat.

Utöver skogsbruket bedriver Harg lantbruk som består av en stor dikoproduktion om 1 000 djur med tillhörande jordbruk för att kunna odla eget grovfoder. Simone är stolt över produktionen:

– Den är ekologisk och kravmärkt, djuren mår väldigt bra med vårt eget foder och jättefina stallar, de är hälsosamma och glada. Jag är av den åsikten att vi när som helst ska kunna visa våra stallar och känna oss stolta över dem.

Hargs 1900-talshistoria var en omtumlande tid av förändring. Simones farfar lade ner det historiska järnbruket, satte på sågverk för att sedan vara tvungen att lägga ner det.

– Det här var svåra beslut, men utan dessa hade nog inte Hargs Bruk funnits kvar i dag, tror Simone.

Hon tänker mycket på tidigare generationers verksamhet, de beslut de varit tvungna att ta, det mod som krävts ibland för att förhoppningsvis få en högre värdeökning men samtidigt också chansningar.

– Det krävs mod för att avveckla och mod för att utveckla. Hargs Bruk är inget jag äger. Det är en gåva från tidigare generationer och ett lån från de kommande.

Och apropå kommande generationer så finns nu två små barn i familjen. Hur tänker hon kring det?

– Jakob och jag kan vara väldigt stolta över oss själva om vi kan lämna över ett ännu bättre Hargs Bruk, i minst lika gott skick som jag fick det, till nästa generation. Det krävs mycket för att underhålla ett gammalt bruk som Harg och det underlättar om det är i fint skick när man startar. ■

Foto: Michael Jonasson.

På bilden i Adelskalendern 2022 (samma som ovan) står Simone Tufvesson framför bostaden, mangårdsbyggnaden på Hargs bruk.

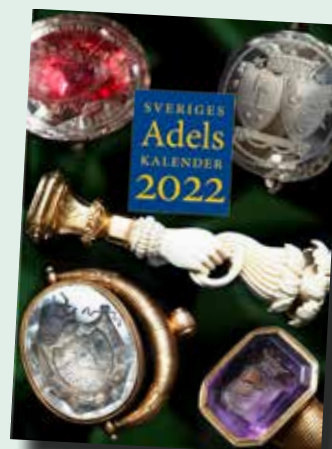
Porträtten i Adelskalendern

Adelskalendern ges ut vart tredje år och innehåller presensuppgifter om medlemmarna i de på Riddarhuset introducerade ätterna. Varje ätt presenteras med en ingress och vapenbild. Dessutom illustreras kalendern med porträtt på tolv ättmedlemmar, som valts ut av kalenderkommittén i ett urval som fördelar sig på olika åldrar och yrkeskategorier.

I 2022 års kalender har porträtt av följande personer införts:

- företagsledaren friherrinnan Hélène Barnekow, f. 1964
- godsägaren Simone Tufvesson, f. friherrinna Beck-Friis 1990
- professor Pontus Braunerhjelm, f. 1953
- juris professor emerita Christina Moëll, f. friherrinna Fleetwood 1950
- skådespelaren Maggie Gyllenhaal, f. 1977
- ambassadören friherre Christofer Gyllenstierna af Lundholm, f. 1942
- professor greve Carl Hamilton, f. 1946
- generalsekreteraren grevinnan Ulrika Hamilton, f. Stuart 1958
- Klimatpolitiska rådets ordförande fil dr h c Johan Kuylenstierna, f. 1963
- greve Johan C.C. Lewenhaupt, f. 1951
- formgivaren Eva Schildt, f. 1974
- civilekonomen Johan Stuart, f. 1957

Adelskalendern 2022 finns till försäljning i Riddarhusets webbutik: riddarhuset.se.

Carl de Geer

Botanikern på Lövstabruk

Text: Thorsten Sandberg, frilansskribent.

NORRA UPPLAND ÄR ett område nästan helt täckt av skog. Men här och var öppnar sig ett leende landskap som vittnar om människans odlarmöda och verksamhet på vitt skilda områden.

Mitt i storskogen ligger Lövstabruk. En plats där järntillverkning inleddes redan på 1600-talet i regi av affärsmannen Louis De Geer – den svenska industrins fader. Ätten ägde bruket ända fram till mitten av 1900-talet och medlemmarna kom att prägla det mesta i samhället.

Redan vid entrén till området känns familjens närvaro påtaglig. Järngrinden besökaren passerar genom kröns av en stiliserad version av ägarfamiljens vapensköld: fem spetsiga rutor som sträcker sig från den högra till den vänstra kanten.

Friherre Carl de Geer af Leufsta (1859–1914) – fideikommissarie, brukspatron och botaniker. Målning av Bruno Hoppe.

Foto: Gabriel Hildebrand.

Ett konstverk signerat Lövstabruks skickliga smeder.

Längre fram på bruksgatan syns till höger det corps-de-logi som uppfördes efter att ryssarna bränt den äldre herrgårdsbyggnaden under härjningståget 1719. Herrgården speglar sin fasad i kanalen mellan bruksdammarna. Utmed kanalens ena sida finns en balustrad där stolparna bär upp urnor av gjutjärn försedda med prunkande pelargoner.

Pelargonen med sina varmt tegelröda blommor är karaktärsväxt i Lövstabruks herrgårdspark. *Pelargonium hortorum* x *Lövstabruk* är det vetenskapliga latinska namnet, i dagligt tal kallas den Lövstapelargon.

Sorten är mycket nära förknippad med Carl de Geer af Leufsta, brukspatron och fideikommissarie mellan åren 1887 och 1914. Det var nämligen den botanikintresserade friherren som införskaffade de första exemplaren.

— Historien bakom Lövstabruks pelargon tar oss tillbaks till slutet av 1800-talet då Carl de Geer under en av sina många resor till England antas ha köpt några exemplar och tog med hem. Allt sedan dess har pelargonsorten odlats och vårdats i Lövstabruks drivhus. Trädgårdsmästaren som på Carl de Geers uppdrag fick ta hand om pelargonerna hette Johan Olof Strindberg, lillebror till den berömda författaren. Johan Olof skötte den omfattande trädgårdsanläggningen på Lövstabruk i 40 år.

Det berättar Josephina Wesström Juhlin, verksamhetsledare för Stiftelsen Leufsta och tidigare ägare och trädgårdsmästare vid Lövstabruks Trädgårdsmästeri beläget i det vackra drivhuset i herrgårdsparken.

Lövstapelargonen har efter hand med hjälp av sticklingar och skott spridits över hela landet och är i dag både välkänd och omtyckt i svenska pelargonkretsar.

— Blomsterodlingarna var under Carl de Geers tid särskilt omfattande både i trädgården och inne i drivhusen. Förutom Lövstapelargonen odlades också en mängd exotiska växter som de Geer köpt in från bland annat Botaniska Trädgården i Uppsala. Han skickade också efter orkidéer från utlandet. Ett helt drivhus reserverades för denna för tiden ovanliga växt som sedan fick smycka herrgården vardag som fest, säger Josephina Wesström Juhlin.

Men Carl de Geer intresserade sig inte bara för

Foto: Almn, Uppsala universitetsbibliotek.

När Alexander Nays litografi av Löfstabruk publicerades 1881 i ett praktverk om Upplands herrgårdar var Carl de Geers far hovmarskalken Louis de Geer fideikommissarie. Urnorna av gjutjärn på balustraden känns igen från vår egen tid. I bakgrunden bruket med dåtidens framgångssignal: röken ur skorstenarna.

exklusiva blommor. Han såg också till att utveckla köksväxterna med avancerade metoder. Framgångar nåddes i odlingen av vindruvor och tomater, medan kultiveringen av aprikoser inte var så lyckosam och ersattes med persikor.

— Sparris var en annan grönsak som också fanns vid odlingarna. En snillrik konstruktion med framdragna varm-vattenledningar från drivhuset ut i marken till upphöjda bäddar gjorde att trädgården kunde försörja Carl de Geer med den traditionella julsparrisen, säger Josephina Westström Juhlin.

... trädgården kunde försörja Carl de Geer med den tradi- tionella julsparrisen.

Brukspatronen och hans trädgårdsmästare Johan Olof Strindberg var ett framgångsrikt radarpar. De satt ofta och länge och gjorde upp planer för utvecklingen av trädgården, såväl funktionellt som estetiskt. Carl de Geer var frikostig med resurser. I regel bestod Strindbergs arbetsstyrka av sju-åtta trädgårdsarbetare och ett par elever vilka tillsammans åstadkom en värdig inramning till herrgårdsbyggnaden.

Carl de Geer var en kunnig odlare och amatörbotaniker, men hans engagemang väckte också respekt bland vetenskapsmännen vid Uppsala universitet. I Löfstabruks 1800-talsbibliotek förvaras många skrifter med dedikationer från yrkesbotaniker. Vördsamma sådana, men några vittnar också om en mer avspänd relation till brukspatronen. »Gamle vännen« kallades Carl de Geer i Anders Theodor Fredriksons dedikation.

Bokliga studier var något den stillsamme Carl de Geer gärna ägnade sig åt. Framför allt i botanik, geografi och andra naturvetenskapliga ämnen. Det stora bibliotek han själv byggt upp gav rika möjligheter. Men räckte inte detta till fanns inom behändigt promenadavstånd från herrgårdsbyggnaden ett naturvetenskapligt bibliotek i världsklass.

Nere vid bruksdammen hade hans farfars farfar brukspatronen Charles de Geer, den förste friherren de Geer af Leufsta, låtit uppföra en biblioteksbyggnad efter ritningar av Jean Eric Rehn. Sammanlagt trängs omkring 8 000 böcker från 1700-talet på hyllorna i biblioteket. Samlingen är intakt sedan Charles de Geer avled 1778 och ägs i dag av Uppsala Universitetsbibliotek Carolina Rediviva.

Här finns förstås Charles de Geers eget magnum opus *Mémoires pour servir à l'histoire des insectes* i sju band, ett

Många skrifter med dedikationer i Lövstabsbruks 1800-talsbibliotek vittnar om Carl de Geers goda relationer till botanikerna vid Uppsala universitet. Här trädgårdshistorikern Magnus Bernhard Swederus uppsats och Anders Theodor Fredriksons avhandling.

Foto: Josephina Westström Juhlin.

År 1738 utgav den holländske botaniken Johannes Burmann ett verk om floran i sydafrikanska Kappprovinsen - pelargonernas stamort på jorden. Verket inköptes av Carl de Geers farfars farfar Charles de Geer och finns alljämt i Lövstabsbruks 1700-talsbibliotek.

Gjutjärnsurnor med prunkande pelargoner pryder balustraden längs kanalen. Byggnaden bortom träbron rymmer det unika 1700-talsbiblioteket med 8000 böcker.

Foto: Josephina Westström Juhlin.

entomologiskt storverk på samtidens högsta internationella nivå.

Men biblioteket innehåller också en myckenhet botanik, däribland Johannes Burmanns verk från 1738 om Kapprovinsens flora. Provinsen är känd som pelargonernas stamort och det är väl inte otänkbart att Carl de Geer någon gång studerat verket.

För den industriella verksamheten vid Lövestabruk inbar åren då Carl de Geer var fideikommissarie en tid av lugn och arbetsro. Denna harmoniska period tog slut hösten 1914.

Affärsverksamheten påverkades negativt av det begynnande första världskriget och vid bruket utbröt difteri. Många av de anställda angreps av den allvarliga sjukdomen. Även Carl de Geer drabbades. Efter att ha varit sjuk några dagar blev tillståndet kritiskt och han fördes till epidemisjukhuset i Uppsala. Hans liv gick inte att rädda och han avled den 21 september.

Carl de Geer var ogift och efterlämnade inte några barn. När han gick bort övergick därför fideikommisset till den yngre brodern kammarherren Louis de Geer. Denne delade inte Carls intressen men vårdade pietetsfullt traditionerna efter honom.

Besök Lövestabruk, gör det. Utmärkt information till besökaren finns på den officiella webbplatsen: www.lövestabruk.com

Passa också på att kika in i drivhuset och inhandla en Lövestapelargon till fönsterbänken hemma. Pelargonien är ett stycke levande historia som minner om Carl de Geer och hans odlargärning på Lövestabruk en gång för länge sedan. ■

de Geer af Leufsta

Friherrliga ätten de Geer af Leufsta tillkom 1773 då Gustav III upphöjde hovmarskalken och brukspatronen Charles de Geer (1720-1778). Introduktionen (nr 253) skedde samma år. Tillägget af Leufsta uppmärksammade Charles de Geers främsta egendom Lövestabruk som han ärvde tio år gammal. Bruket kom i familjens ägo på 1600-talet.

Charles de Geers sonson, lantmarskalken och en av rikets herrar Carl de Geer upphöjdes 1818 till greve de Geer af Leufsta (introduktion 1819 på nr 131) men slöt själv sin ättgren 1861.

Släkten De Geer härstammar från nuvarande Belgien. Den förste släktmedlem som med någorlunda säkerhet kan påvisas är Lambier de Gere (död 1399). En ättling till honom i sjätte led var affärsmannen Louis De Geer, inflyttad till Sverige 1627 och adlad 1641.

Ytterligare två friherrliga ätter har utgrenats ur adliga ätten De Geer. Dels De Geer af Tervik, friherrlig 1766 och utslocknad 1855, dels De Geer af Finspång, friherrlig 1797 då överkammarherren Jean Jacques De Geer tilldelades denna rang av Gustav IV Adolf.

KONSTEN ATT LADDA MED STIL KLASSISK LADDSTOLPE I GJUTJÄRN

JOM är ett familjeägt bolag med hög tillgänglighet för kunden. Vi erbjuder kvalitativa och dekorativa gjutjärns- och smidesprodukter. Gjutjärn rostar inte, har lång livslängd och låga underhållskostnader.

m: info@jom.se eller w: jom.se
T: 08 - 687 00 10 Välkommen!

JOM
Järn i Offentlig Miljö

Adliga officerare

i Gustav III:s armé

Text: Martin Markelius, intendent vid Armémuseum, författare till Gustav III:s armé, Medströms Bokförlag 2020.

DEN SVENSKA ARMÉN, som Gustav III gick ut i krig med 1788, stod på en stadig grund skapad under slutet av 1600-talet, nämligen det ständiga knektehållet. Detta var ett rekryterings- och underhållssystem för en stående armé bestående av manskap rekryterat från allmogen i nästan hela stormaktsväldet. Systemet grundades i överenskomelser mellan kronan och allmogen där folket slapp tvångsutskrivningar till armén mot att de själva rekryterade ett infanteriregemente i varje landskap eller län. Dessa så kallade indelta soldater fick lön genom sitt soldattorp men utöver det fick de även spannmålsprodukter från rotebonden. Vid sidan av de indelta regementena fanns även ett antal värvade regementen, varav Kungl. Maj:ts Livgarde till fot var det högst rankade. De värvade regementena bekostades helt och hållet av kronan och tjänstgjorde i rikets befästningar och i de större städerna. Medan soldaterna var rekryterade från allmogen var officerskåren nästan uteslutande av adlig börd under 1700-talet. Att göra karriär som officerare var mycket vanligt för svenska adelsmän. Men hur var det att tjänstgöra som officerare under Gustav III:s tid, vilka skyldigheter och rättigheter hade man?

OFFICERARENS LÖN VID de indelta regementena bestod av avkastningen från officerarens boställe med kringliggande gårdar. Detta är själva grunden till indelningsverket som egentligen är ett avlöningssystem för kronans tjänstemän och som skapades i mitten av 1600-talet. Reduktionen, när kronan återtog lantegendomar från adeln efter 30-åriga kriget, skapade ett överskott som kunde delas ut till tjänstemän i kronans tjänst. Kronans egendomar blev alltså indelta mellan de som skulle avlönas. Bostället var därmed knutet till innehavarens tjänst, så vid till exempel armén var officeraren tvungen att flytta när han steg i

graderna. En högre officersgrad betydde ett bättre boställe med högre avkastning. Allt, inklusive boställets area, var reglerat inom ramarna för indelningsverket. I verkligheten blev det dock tydliga skillnader mellan den faktiska avkastningen beroende på var i riket officeraren hade sitt boställe. Exempelvis gav ett boställe för en överste i Västerbotten inte lika hög avkastning jämfört med ett i Västergötland. Vissa regementen var alltså mer eftertraktade att tjänstgöra vid jämfört med andra i den indelta armén. Detta motsvarade till viss del regementenas inbördes rangordning men inte helt och hållet. Exempelvis hade Hälsinge regemente något högre rang jämfört med Älvsborgs regemente trots att Västergötland rimligtvis borde ha varit bördigare än Hälsingland. En officerare hade alltså högre status om han tjänstgjorde vid ett »finare» regemente och därmed var sådana tjänster mer eftertraktade än andra. Under 1700-talet fanns dock ett inbyggt problem i officerarnas karriärmöjligheter, det kostade nämligen pengar att klättra i graderna.

Efter stora nordiska kriget (1700–1721) hade antalet officerare ökat oproportionerligt i förhållande till arméns storlek. Ett av skälen var att antalet regementen kraftigt hade minskat efter krigsslutet, men officerarna som fortfarande var anställda av kronan hade inte minskat i lika stor utsträckning. Vidare hade en del nya officersgrader blivit kvar under frihetstiden vilket också hade utökat officerskåren. Under frihetstiden var officerskåren en stark makt i riksdagen vilket gjorde att det var svårt att få igenom besparingar inom det området. Indelningsverket som avlöningssystem var förankrat i kronans lantegendomar och dessa kunde inte öka utan de befintliga boställena fick användas i så stor utsträckning som möjligt. För att kunna avlöna alla dessa övertaliga officerare fick därför många officerare nöja

Foto: Per-Åke Persson.

Infanteriets officerare var beväpnade med så kallade kommendervärjor vilka bekostades av dem själva och som förklarar varför de ibland skiljer sig i utseende. Armémuseum.

Foto: Ute Brunzel.

Gustav III införde en ny uniformsmodell
1778–1781 baserad på den nationella
dräkten. Här är han själv avbildad i Livgardets
uniform 1778 av Lorens Pasch d.y.
Museumslandschaft Hessen Kassel.

sig med en lägre lön än vad deras tjänst egentligen motsvarade. Antalet övertaliga officerare gjorde också att vissa innehade en tjänst som var lägre jämfört med deras militära grad. Detta gjorde exempelvis att en major kunde inneha en kaptens tjänst men endast få lön motsvarande en löjtnant och därmed bo i en löjtnants boställe.

Ett försök att motverka denna övertalighet i officerskåren var införandet av det så kallade »ackordsystemet« i början på frihetstiden. Ackordsystemet innebar att en befordrad officer var tvungen att betala sin företrädare en summa pengar som motsvarade hans tjänst, detta som en form av pensionsutbetalning. Tanken var att man genom detta skulle bli av med äldre officerare som satt på olika tjänster runt om i riket och i stället få in yngre förmågor. Systemet fungerade dock inte som det var tänkt utan resulterade endast i att förmögna officerare hade råd att klättra i graderna medan mindre bemedlade officerare fick stå över. Detta var något som utarmade officerskåren under 1700-talet på grund av att man sannolikt gick miste om vissa utmärkta officerare bara för att de inte hade råd att bli befordrade.

Officerare vid de värvade regementena avlönades direkt av kronan i kontanta medel och den summan skulle räcka till

1781 fastställdes hur jackan tillhörande 1779 års uniform skulle se ut, här ett exempel från Änkedrottningens livregemente på Sveaborgs fästning. Åbo stads historiska museum.

Foto: Ilari Järvinen, Finlands nationalmuseum.

En jacka som har modifierats för att efterlikna 1779 års uniform, buren av Jacob Carl Gripenberg (1721–1800), officer vid Björneborgs regemente. Finlands nationalmuseum.

officerarens uppehälle. Ofta bodde de inhysta hos borgare i städerna eller i kasernbyggnader som till exempel på Sveaborgs fästning. De led av samma ekonomiska problem som de indelta officerarna och dessutom ansågs de flesta värvade regementena ha ganska låg status jämfört med övriga armén.

UTÖVER DEN IBLAND låga lönen och kostnaden som ingick i karriärstegen låg ytterligare kostnader på officeraren själv. Ända sedan indelningsverkets införande förväntades officeraren själv bekosta sin uniform, utrustning, beväpning samt uppehälle under övningar. En mer förmögen officer hade naturligtvis inga problem med detta men för andra kunde det bli ett stort problem. Under första halvan av 1700-talet fanns det en tydlig skillnad i hur officerarna klädde sig och fina material som sammet syns på vissa officersporträtt medan andra officerare fick nöja sig med kläde. En viss inbördes tävlan kan anas i uniformsmodet eftersom bäraren visade på sin höga status genom sina kläder. För 1700-talsmänniskan var det nog mycket tydligt vem som var rik eller fattig, även bland officerskåren. Officerarnas uniformer reglerades mer och mer under århundradet och 1765 stadgades exakt hur de skulle se ut och vilka material som skulle användas. Detta var sannolikt

Den runda hatten med plymer, den korta jackan med axeltungor samt charivaderna (fotlösa strumpor utanpå byxorna) var typiska för 1779 års uniform. Carl Gustaf Roos (1748–1795) 1783. Armémuseum.

Kavalleriregementena bar i stort sett samma uniform som infanteriet med vissa mindre skillnader, exempelvis stövlar i stället för skor och charivader. Ryttaren är beväpnad med pallasch (en tung huggvärja) och officeraren är beväpnad med sabel. Carl Gustaf Roos (1748–1795) 1783. Armémuseum.

Vid kavalleriet var det endast Livregementet till häst som fortfarande bar kyrass (harnesk) under Gustav III:s regeringstid. I detta fall Anders Sigfrid Rålamb (1753–1841) som var ryttmästare vilket framgår av dekorationerna på hans bröstplåt. Riddarhuset.

för att skapa en mer enhetlig officerskår där alla bär uniformer av samma material. En nackdel i reglerade officersuniformer var dock att alla officerare ibland var tvungna att byta uniformer, även de som kanske inte hade råd. När Gustav III införde 1779 års uniform, som en del i den svenska nationella dräkten, stadgades det att alla officerare skulle byta uniform till ett visst datum. Om man inte hade råd att sy upp en helt ny uniform fick man modifiera sin gamla utifrån de nya bestämmelserna. Det finns exempel på att officerare har sytt om sina äldre uniformsrockar av 1765 års modell för att efterlikna de nya bestämmelserna. År 1781 var alla detaljer i den nya uniformsmodellen fastställda och ett par år senare avbildades hela svenska armén i den nya uniformen.

Även knapparna för officerarna blev reglerade i samband med införandet av 1779 års uniform och de var specifika för nästan alla regementen. Officersknapparna som används i dag i Försvarsmakten härstammar från denna tid. Varje regemente kunde skiljas från övriga i armén genom färgen på krage, ärmuppslag, foder, byxor, väst samt

dekorationer av vävda band. Officerarna var strängt förbjudna att frångå den fastställda uniformsmodellen.

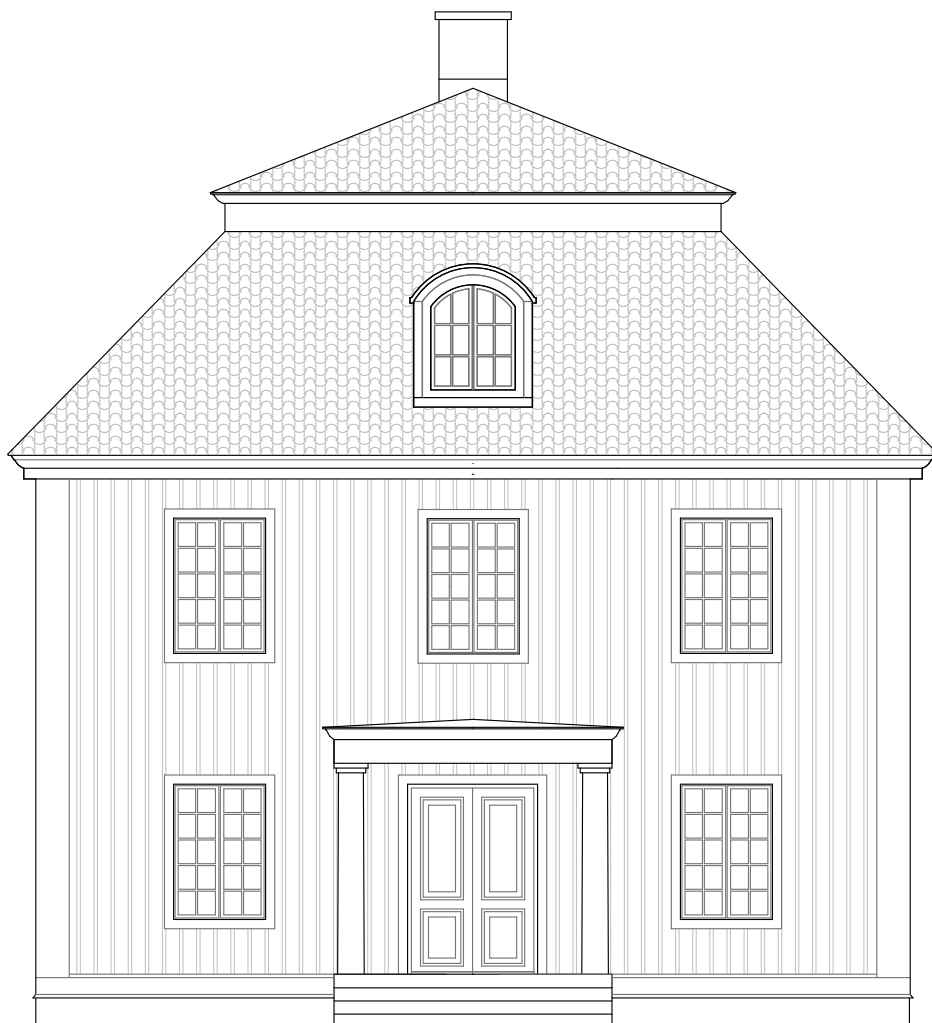
FÖRUTOM DEN UPPENBARA sysslan, att leda manskapet under ett fälttåg, låg ett stort ansvar på officerarna vid de olika regementena. Exempelvis var kompanichefen, ofta en kapten, vid de indelta regementena ansvarig för att manskapets uniformer besiktigades ett antal gånger per år. Detta för att kontrollera att soldaterna inte använde dem olovligt samt att förhindra att de förstördes av ohyra. Soldatens uniform och utrustning var kronans egendom och fick därför endast användas när så beordrades. Regementschefen, som ofta hade överstes grad, var ansvarig för hela upphandlingen när hans regemente skulle anskaffa nya uniformer, utrustning eller beväpning. Då skulle material upphandlas till lägsta pris men ändå i rätt kvalitet, materialet sedan skraddas och slutligen anpassas efter varje soldat vid en generalmönstring. Regementschefen vid ett värvat regemente hade liknande ansvar rörande stora upphandlingar medan kompanichefen där var ansvarig för utbetalning av löner till soldaterna i hans kompani. Dessa kompanichefer förvaltade kronans medel och skulle få dem att räcka till löner, reparation av äldre persedlar samt när det behövdes även införskaffa nya uniformsersedlar.

Att vara officer till yrket var nog under 1700-talet inte någon särskilt lukrativ syssla, speciellt om man inte hade det gott ställt från början. Det krävdes ekonomiska medel att avancera men om man gjorde det kunde man komma långt. Gustav III:s krig mot Ryssland 1788–1790 var ändå ett av de sista svenska krig som med framgång fördes mot en europeisk stormakt. ■

På riddarhuset.se finns Martin Markelius digitala föredrag: *Klädd för krig. Adliga officerare och deras uniformer under Gustav III:s tid.*

Infanteriets officerare visade sin grad genom dekorationen på sin ringkrage, detta exemplar i förgylld mässing med kungens monogram i emalj visar att bäraren var kapten. En löjtnant bar ringkrage av försilvrad mässing med kungens monogram i guld. Armémuseum.

Ädelhus

www.adelhus.se 0705-98 00 00

En husmoders liv

Betty Gyllensvärds receptsamling

BEVARADE HANDSKRIVNA receptsamlingar och hushållsböcker från 1700- och 1800-talen kan ge oss spännande och intressanta ledtrådar till fördjupade insikter i en husmoders arbete och hennes mångfacetterade färdigheter förr. Sådana nedteckningar går att hitta i både offentliga och privata arkiv, i gårdsbibliotek eller i bortglömda byrålådor. Via dem kan man liksom genom ett nyckelhål till det förflutna ana sig till en del av den kunskap som då ansågs viktig och nödvändig, eller åtminstone värdefull att ha tillgång till.

EN AV ALLA DE husmödrar vars liv och levnadsminne förlorats bland historiens dimslöjor är Betty Gyllensvärds (1820–1906). Hennes efterlämnade samling av recept innehåller mer än enbart tillredningsanvisningar av mat, dryck och bakverk. Bland dem hittar man även stickbeskrivningar och medicinblandningar liksom blandade

Betty Gyllensvärd, född von Seth (1820–1906).

Text: Jonas Wallin, frilansskribent, kammarmästare på Haga slott.

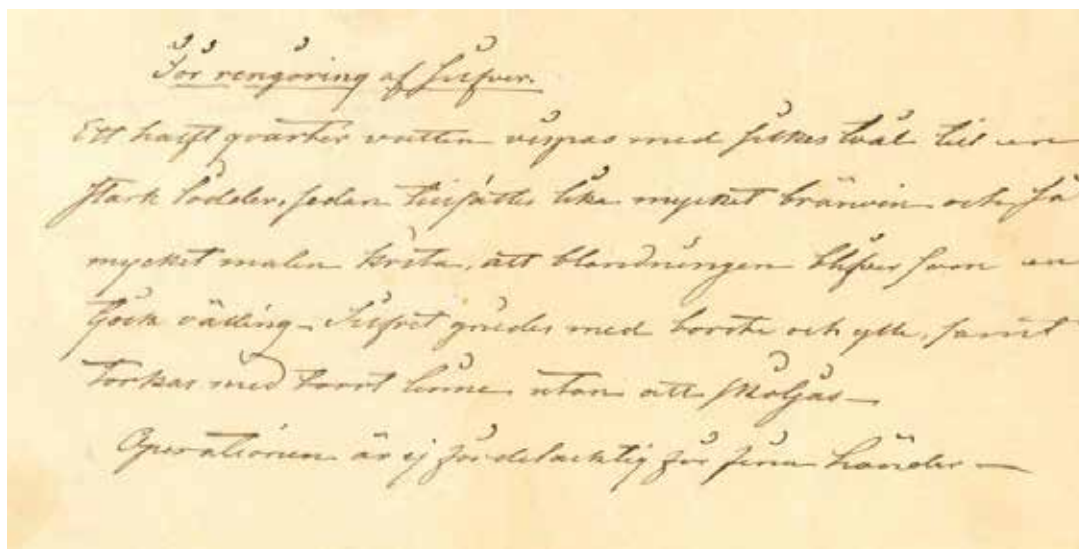
husmorstips, till exempel hur man putsar silver och skurar golv. Samlingen har legat gömd och glömd i över hundra år och omfattar mer än 250 handskrivna poster. Flertalet av hennes recept bär i dag tydliga spår av flitigt bruk vid bak- och köksbord. Feta fingeravtryck förmedlar till dagens betraktare en levande bild av någon som är i full färd med att vispa ägg och samtidigt läsa innantill om nästa ingrediens.

Bettys omfångsrika samling av recept återstår ännu att bli sakkunnigt granskad och bedömd ur ett recepthistoriskt perspektiv, men den ger redan nu god anledning till att kasta ljus över skuggorna kring hennes person och väcka minnet av henne till liv.

BETTY VAR FÖDD von Seth och uppvuxen på Ousbyholms slott i Skåne. Sett ur världslig och materiell synvinkel var hennes utgångsläge i livet för den tiden bland de bästa tänkbara. Det innebar naturligtvis inte att hon under sitt liv varken var sysslolös eller befriad från sorger och bekymmer. En fröken och hennes tillvaro, likväl som för en borgar- eller bonddotter, var kringgärdad av sedan länge etablerade förutsättningar och nedärvda förväntningar som sträckte sig från vaggan till graven.

År 1848 gifter sig Betty med den blivande akademiräntmästaren vid Uppsala universitet, Johan Wilhelm Gyllensvärd (1810–1868). Hon blir med tiden mor till sex barn. Hennes världslika domäner blev i huvudsak bostaden i Uppsala på Svartbäcksgatan 11 samt under några år den arrenderade gården Gottsunda utanför lärdomsstaden. I medeltal fanns i hennes hushåll under årens lopp tre till fyra personer anställda; en kökspiga, en huspiga samt en eller två barnpigor. Som mest bodde tolv personer i det gyllensvärdska hemmet. Under några år hade man dessutom ett par släktingar och en informator inackorderade.

DEN GIFTA KVINNANS förr så betydelsefulla roll på gods och gårdar eller i större stadsvåningar, får numera allt oftare sin berättigade belysning i publicerad forskning. Grovt uppdelat var mannen den som svarade för den yttre driften av ett gods eller en gård, alternativt den som uppbar inkomst av civil eller militär tjänst. Kvinnan svarade för

»För rengöring af silfver. Ett halft kvarter vatten vispas med silkestvål, till en stark lödder, sedan tillsättes lika mycket brännvin och så mycket malen krita, att blandningen blifver som en tjock välling. Silfret gnides med borste och ylle, samt torkas med torrt linne, utan att sköljas. Operationen är ej fördelaktig för fina händer.«

rollen som arbets- och produktionsledare i det gemensamma hushållet.

Det den egna gården producerade i grönsaksland och i frukt- och kryddträdgård skulle omhändertas, liksom kött från slakt, jakt och fiske. Allt skulle beredas, förädlas och förvaras till såväl dagligt som framtida bruk. Inget fick gå till spillo. Kunskaper i konservering, syltning och saftning var oundgängliga. Det skulle tvättas, strykas, städas, bakas, spinnas, vävas, sömmas och stickas. Vatten skulle hämtas och fördelas i både kök och bostadsrum liksom ved till spisbränsle och värme. Dessutom skulle måltider tillagas och serveras flera gånger per dag, både för familj och anställda. Listan på arbetsmoment kan göras lång.

Ännu intill 1800-talets mitt byggde mycket i hemmen på självhushållning. Livsbetingelserna i städernas större bostadsvåningar var i mångt och mycket lika en gård på landet, det vill säga den var en egen produktionsenhet – om än i mindre skala. Både tjänster och varor kunde förstås köpas färdiga, men en hel del färdigställdes fortfarande från »ax till kaka« i det egna hemmet.

Bodde man i en stad eller ett samhälle skulle råvaror inhandlas och kontakter knytas med handlare på marknader och i bodar. Av hushållets kvinnliga ledare krävdes med andra ord synnerligen god insikt i det arbete som skulle planeras och genomföras. En husmor skulle inte bara äga kunskapen utan även kunna föregå med gott exempel och vara kapabel att praktiskt delta i hemmets alla sysslor. Kraven som ställdes på husets fru för att driva hushållet framåt, oavsett storlek, var höga. Tillsyn av familjen och ledning av personal utgjorde en del av hennes arbete, förmågan att ta hand om material i skåp och skafferier en annan. Kunskap tillsammans med ren ork gav god förutsättning att lyckas med uppdraget.

Grunden till Bettys vuxna värv lades i barndomshemmet på Ousbyholm. Där fanns en god förebild i modern Louise, f. Cronacker (1792–1843). När fadern Johan von Seth (1782–1834) dör efterlämnar han i hustruns händer inte endast en talrik barnaskara, utan även ett stort gods. Betty var 14 år när hon fick se sin mamma målmedvetet fatta tyglarna och energiskt driva även den yttre verksamheten på Ousbyholm vidare. Bevarad korrespondens skvallrar om en driftig mamma som var väl insatt i gårdens skötsel och som sakkunnigt diskuterar priser på spannmål, brännvin och räntor på tagna lån. För barnens bokliga och språkliga kunskapsinhämtning avlöser guvernanter och informatorer varandra innan sönerna skickas vidare till universitetet i Lund.

Gångse var att döttrar från unga år fick lära sig hemmets göromål genom att turvis »ha veckan«, det vill säga veckovis svara för nycklarna till skåp och skafferier, »learning by doing«. Sina första erfarenheter i matlagning torde Betty och hennes systrar tillgodogjort sig hemma i slotts-

Betty började tidigt lägga recept på hög.

köket. Betty började tidigt lägga recept på hög. Beprövade recept kunde bytas och delas genom avskrifter kvinnor och flickor emellan. Recepten bevarades och bevakades som en viktig del i deras roll som blivande och så småningom varande lyckade husfruar. Bettys samtliga recept är skrivna på lösa lappar eller i små häften. Förutom hennes egen är handstilarna många och vittnar om kontakter med släktingar, väninnor eller andra kokkunniga personer, ett av dem har till exempel påskrift från en mamsell på granngården Fulltofta. Trots att de aldrig blev inskrivna i en och samma

bok fyllde de ändå sitt syfte som kunskapsbank under hela hennes levnad. Vid någon tidpunkt övertar Betty dessutom sin mammas handskrivna receptbok från det tidiga 1800-talet och skriver där in några av recepten.

FÖR EN FLICKA av börd var livsmålen givna redan i vaggan – äktenskap, hem och barn i nämnd ordning. Den unga Betty hade att se fram emot giftermål, givetvis med en man ur den samhällsklass hon själv tillhörde. Ståndscirkulation var inte helt självklart. Föräldrar och omtänksamma släktingar utgjorde ett finmaskigt nät som höll noggrann uppsikt efter lämpliga kandidater. Ofta fanns de på nära håll, i släkt- eller bekantskapskretsen. I Bettys och hennes syskons fall råkade mamma Louise ha två tvillingsystrar vilka bägge ingick äktenskap med varsin greve Spens som i sin tur var bröder. De satt som herrar till varsitt gods; Grensholm i Östergötland och Höja i Uppland. Familjerna hade täta kontakter och inte mindre än fyra allianser i familjen skapas i hägnet av denna nära krets.

Sin make Johan Wilhelm Gyllensvärd träffar Betty sannolikt på kusingården Höja där han händelsevis råkar vara inackorderad några år under sin tingstjänstgöring. Johan Wilhelm var av god familj utan större förmögenhet men med framtidsutsikter som juridisk ämbetsman och med greve Spens vakande hand över sig.

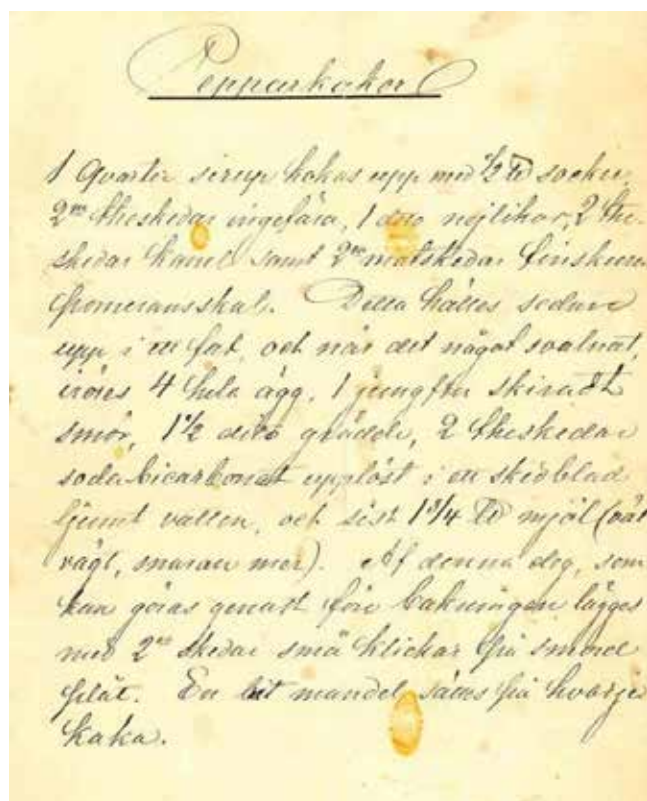
Det hem som de tillsammans etablerar i den förhyrda våningen på Svartbäcksgatan var varken vräkigt eller påvert. Källorna låter oss ana en gedigen bostad anpassad till deras

ställning i samhället och behov av representation. Matsal och salong var väl inrättade för social samvaro. Under 1800-talets förra hälft hade empiren som stil dominerat men vid tiden för deras giftermål bröt nyrokokon fram på bred front. Det blev hemma hos makarna Gyllensvärd som hos de flesta i alla tider, en blandning av både gammalt och nytt.

En del av inventarierna var ärvda, en del nyinköpta vid bosättningen. Den generösa matsalen var beräknad för 24 sittande gäster och allt nödvändigt för en måltid räknades i minst två dussin som exempelvis silver, glas och porslin. I en målad salsskänk förvarades en omfattande matservis beräknad för som mest sex rätters servering vid fullt dukat bord. I tamburen stod husmoderns stolthet, det välfyllda linneskåpet. Bland mycket annat fanns där över trehundra servetter av damast och dräll vilka garanterade god tillgång mellan bykdagarna. Betty hade en vävstol med sig från barn-domshemmet. Kanske blev den uppsatt i vindskammaren och försåg hemmet med textilier av olika slag? I köket fanns mängder av köksredskap för tillredning av måltider. De flesta av Bettys pannor, kittlar, grytor och kastruller av koppar och järn omnämns med lock. Dessa var ofta plant utformade eller till och med något nedsänkta för att mer eller mindre glöd skulle kunna läggas ovanpå, det vill säga starkare eller svagare övervärme vid en ugnsliknande matlagning.

När samtliga barn så småningom vuxit upp och flyttat från hemmet blir våningen sannolikt onödigt stor och Betty flyttar till en mindre bostad. Under alla år behåller hon sina recept. Vardagen för flertalet hustrur till både storbönder och präster, liksom för fruar inom borgerskap och adel, var i grunden densamma. Deras arbete i hemmen var en ren nödvändighet för att livet i en familj skulle fungera. En god husmor vilade litet och sällan.

Betty får ett långt liv och går ur tiden först 1906 vid 86 års ålder. ■

»Pepparkakor«

(Pepparkakorna omnämns av generationerna efter Betty som

»Mamma Bettys pepparkakor«. De blir tjocka och sega och har även gått under namnet »Kladdekakor« i familjen Gyllensvärd.)

»1 quarter [3,3 dl] sirup kokas upp med ½ skålpund [½ skålpund = 210 g] socker, 2de theskedar ingefära, 1 dito nejlikor, 2 theskedar kanel samt 2de matskedar finskuren pomeransskal. Detta hälls sedan upp i ett fat, och när det något svalnat, iröres 4 hela ägg, 1 jungfru [0,8 dl] skivadt smör, 1 ½ dito [1,2 dl] grädde, 2 theskedar soda-bicarbonat upplöst i ett skedblad ljumt vatten, och sist 1 ¾ skålpund [1 ¾ skålpund = 740 g] mjöl (väl vägt, snarare mer). Af denna deg, som kan göras genast före bakningen, lägges med 2de skedar små klickar på smord plåt. En bit mandel sättes på hvarje kaka.

Atelier Torbjörn
TILLANDER

UNIKA SMYCKEN FÖR DEN MODERNA KVINNAN

GLOGATAN 1, 00100 HELSINGFORS, FINLAND • TILLANDER.COM
TEL +358 40 043 6443 • TILLANDER@TILLANDER.COM

Haydns *Skapelsen*

Svenskt uruppförande på Riddarhuset 1801

Text: Mattias Lundberg, professor i musikvetenskap vid Uppsala universitet.

PÅ VÅREN ÅR 1800 kunde man i tidningen *Stockholms-Posten* läsa att:

Capellmästaren Haydn är kallad till Ofen [Buda, Budapest], för att på Palatinens af Ungern födelsedag uppföra sit stora Oratorium Skapelsen. Man känner ej något musikaliskt Stycke, som gjort så mycken lycka som detta; ty det har redan förskaffat sin Författare c:a inkomst af mer än 15 tusen Gyllen.¹

Mindre än ett år senare skulle detta enligt samtida bedömare i västerlandet unikt framgångsrika och verkningsfulla stycke framföras i Stockholm, närmare bestämt på Riddarhuset den 3 april 1801, klockan halv fem på eftermiddagen. Men verkets svenska historia börjar redan tidigare än så, och i vissa avseenden är oratoriet faktiskt redan från sitt första österrikiska framförande kopplat till Sverige och Riddarhuset.

Framförandet av Joseph Haydns *Die Schöpfung* i Sverige var inte så naturligt eller självklart som den korta notisen i *Stockholms-Posten* år 1800 och framförandet på Riddarhuset 1801 i efterhand kan antyda. Det var en svenskfödd musikalisk aktör vid namn Paul Struck (1776–1820) som genom sin nära vänskap med Haydn bidrog till att få detta framförande till stånd. Haydneleven Struck var född i Stralsund, som då var svenskt. Redan när *Skapelsen* av allt att döma uruppfördes för en större skara åhörare i Wien den 29 april 1798 i tonsättarens egen närvaro fanns en betydande svensk och nära vän till Haydn och Struck på plats, nämligen diplomaten

Fredrik Samuel Silverstolpe, Sveriges *chargé d'affaires* i Österrike vid tillfället. Wienuppförandet 1798 var i högsta grad en frimurarmässig händelse och Silverstolpe – mycket tagen av musiken och dess textuttolkning av skapelsehistorien – tänkte sig just därför att någon svensk frimurarloge lämpligen borde framföra verket i Sverige.²

Hertig Carl (senare Karl XIII) lät efter att ha hört ett framförande strax därefter bekosta ett tryck av svenskt libretto i Wien under år 1800. För översättningen svarade Silverstolpe och Jacob De la Gardie.³ Men de svenska kopplingarna är tydliga även när noterna trycktes i partitur det året. När *Skapelsen* första gången nådde utanför Wiens snävarare kretsar presenterades Haydn nämligen med följande ord på titelbladet: »Doctor der Tonkunst, der königl. Schwedischen Academie der Musik Mitgleid«. Denna oklara interpunktion och meningsbyggnad har utanför Sverige tolkats som att Haydn gjorts till svensk hedersdoktor, men det rör sig om en sammanblandning av två olika i och för sig korrekta uppgifter. Den hade kunnat räddas med en bättre interpunktion mellan titeln och institutionen. Haydn hade 1791 utnämnts till doktor i musik vid Oxford. Några sådana titlar kunde inte förlänas av den svenska kungliga musikaliska akademien (trots att grundarna förgäves hade försökt åstadkomma den möjligheten via hertigens bror Gustav III).⁴ Däremot hade Haydn valts in som utländsk ledamot av Kungl. Musikaliska akademien 1798, just genom Silverstolpes försorg. Oxfords universitet och alla brittiska musikälskare lär ha reagerat med frustration över att det

tyska förlaget antingen genom okunskap eller bristande korrekturläsning i mångas tolkning flyttat hederstiteln från Oxford till Stockholm. Även i senare utgåvor hänger uppgiften kvar: i en Breitkopfutgåva från någon gång mellan 1800–1803 omtalas Haydn på samma sätt.⁵

Silverstolpe var bekant både med Haydn och Struck och tänkte efter sitt bevistande av framförandet 1798 att Struck kunde ansvara för *Skapelsens* framförande i Stockholm. Han skriver till Hertigen den 21 maj 1801:

Till uppförande af denna värligen konstiga [konstfulla] Musik, torde väl ingen i Sverige finnas skickligare än den unge Compositeuren Struck, som nu rest ifrån Strahlsund till Stockholm. Han har här [i Wien] studerat samma Oratorium under Haydn, och har ofta hört det uppföras af denne mästare.⁶

I STOCKHOLM FANNS dock redan en tyskfödd kapellmästare, Johann Christian Friedrich Haeffner (1759–1833), som på något sätt utmanövrerade Struck från uppdraget. Det blev därmed Haeffner som dirigerade framförandet på Riddarhuset 1801, medan Struck framförde klavérstämman (den besiffrade basen) på ett hammarklavér. Det senare förhållandet i sig visar på den framförandemässiga brytningstiden runt 1800. Hammarklavéret (föregångaren till det moderna pianot) användes här för en ackompanjemangsprincip (den fria realiseringen av en besiffrad basstämma) som då var över 200 år gammal, och som i oratorier och kyrkomusik praktiserades ännu mot artonhundratalets mitt.

Uppförandet i Riddarhussalen 1801 var sannolikt det största musikframförande som dittills ägt rum i Sverige.

Uppförandet i Riddarhussalen 1801 var sannolikt det största musikframförande som dittills ägt rum i Sverige, sett till de vokala och instrumentala styrkorna – totalt uppskattade till strax under 200 personer (Silverstolpe nämner i ett brev att planeringen involverar 192 medverkande). Vilka var då musikerna vid det första svenska framförandet av *Skapelsen*? Som solist i de allegoriska rollerna Eva och Gabriel agerade Elisabeth Fredenheim och som Uriel respektive Raphael framträdde den danske operasångaren Karsten och »en musikalskare af Frimurare-samhällets Medlemmar«, vilken troligen var Lars Gustaf Collin.⁷ Vad gäller kören, var den inte helt tillfyllest, utan »manquerade i de Händelske passagera«, vilket får antas gälla de stora och krävande körfugorna. I vissa passager påstås även i bröderna Silverstolpes korrespondens att

Fredenheim »sjöng alltför falskt«.⁸ Allt som allt blev framförandet trots dessa anmärkningar dock en stor publikframgång och flera privata aktörer var under påföljande år frustrerade över att inte på allmän begäran kunna framföra verket i någon Stockholmskyrka, då hertig Carl tog alltför stor hyra för notmaterialet. Frimurarlogen lyckades samla in en stor summa till det för konserten uppsatta välgörenhetsändamålet.

Den svenska översättning som framfördes 1801 var som nämnts gjord dels av De la Gardie (första delen), dels av Fredrik Samuel Silverstolpe (de två andra avdelningarna). En förbryllande uppgift i ett brev från Fredrik Samuel Silverstolpe till sin far riksbankskommissarien Fredrik Silverstolpe (1732–1812) den 7 april 1801 gör gällande att mellan 1 600 och 2 000 biljetter sålts till konserten på långfredagen. Det kan knappast stämma att Riddarhuset kunnat hysa så många personer i sin sal, ens med den läktare som då

Affischblad från ett senare framförande av verket i Riddarhuset, långfredagen 1840, då publiken fick nöjet att lyssna till bland annat Jenny Lind som samma år utnämndes till hovsångerska av kronprins Oscar.

fanns – enbart de närmare 200 personer som deltog som musiker torde ha upptagit en större del av salens främre del. En tolkning som kunde förklara biljettsiffrorna vore att framförandet har upprepats, utan att detta satt spår i pressorganen eller i berörda parterers dagböcker eller korrespondens.

PÅ HÖSTEN 1801 gjordes *Skapelsen* åter på Riddarhuset. Fredrik Samuel Silverstolpes bror Carl Gudmund (1760–1818) återger livfullt i ett brev att framförandet gjort stort intryck på honom, både klangligt och genom det faktum att varje runt fönster i Riddarhussalen upplysts av speciella lampor och den främre tredjedelen av taklisten (den över orkestern) upplysts av vaxljus. Trapporna och torget utanför var på samma sätt illuminerade med flammande lågor. Antingen var Carl en mindre kräsen bedömare än publiken ett halvår tidigare, eller så hade samma exekutörer nu vid verkets andra framförande i Sverige någonsin nått en bättre behärskning av verket. Hans ord till den bror som genom många umbäranden introducerat verket i Sverige föll den 13 november 1801 i alla fall så:

Denna Musique är i högsta måtto förträffelig, den är uplyftande, och det felas mig väckeligen ord at beskrifva de känslor jag deraf erfor. Fru Fredenheim, Karsten och Collin voro Solo Rösterna: Choererna voro mycket goda: och alla i Orchestern använde all möda at väl exequeru sina stämmor.

DEN 13 OKTOBER 2019, 218 år senare, framfördes verket i Riddarhussalen med Drottningholms Barockensemble och kör och solister från Örebro Olaus Petri kyrka, under Mats Bertilssons ledning. Som ett led av Riddarhusets serie med

moderna återuppföranden av de första svenska versionerna av det som senare blivit standardverk var det en fröjd för undertecknad att vara involverad i rekonstruktionen på plats. Låt oss hoppas att Silverstolpes och De la Gardies översättning i framtiden finner sin plats i framföranden av ett verk som – vilket framgått ovan – haft en svensk koppling från första stund till i dag. ■

Noter

¹ Stockholms-Posten, 29 mars 1800. Redan några dagar tidigare hade liknande referat meddelats i bl.a. *Jönköpings Allahanda* (26 mars 1800).

² Gunhild Karle, *Kungl. Hovkapellet i Stockholm och dess musiker 1772–1818* (eget förlag, 2000) s. 69.

³ *Skapelsen: Oratorium satt i musik af Joseph Haydn* (Wien: Schmidt, 1800).

⁴ Lundberg: »Kungl. Musikaliska Akademien: Vägval och verksamhet under 250 år«, 250: *Kungliga Musikaliska Akademien 1771–2021*, ss. 17–109, vid ss. 20–22.

⁵ Det förefaller som att denna uppgift på titelsidan inte undersökts närmare i den internationella forskningen om verkets tidiga historia. I Nicholas Temperleys översiktsverk *Haydn: The Creation* (Cambridge University Press, 2012) omnämns de första framförandena i Paris och Förenta staterna, men den svenska kopplingen förbigås helt.

⁶ Brev, Kungliga biblioteket.

⁷ Carl Fredrik Hennerberg: »Det första uppförandet i Stockholm av Haydns Oratorium *Skapelsen*«, *Svensk tidskrift för musikforskning* 1921, ss.

⁸ Brev citerat i Hennerberg, 1921, s. 49. 37–62, s. 39.

Den 13 oktober 2019 framfördes Skapelsen i Riddarhussalen med Drottningholms Barockensemble och kör och solister från Örebro Olaus Petri kyrka, under Mats Bertilssons ledning.

Foto: Oscar Langensköld.

Efterlysningar

Dagböcker och brev

Åren 1806–1807 tillfångatogs mer än 1 500 svenskar i Svenska Pommern sedan Gustav IV Adolf gått med i koalitionen mot Napoleon. Krigsfångarna fick marschera till Frankrike. Först 1810 kom de hem till Sverige sedan fred slutits mellan länderna. Jag har kartlagt dagböcker och brev för att kasta ljus över krigsfångarnas situation. Dagböckerna och annan information finns sammanställd på en hemsida. Min förhoppning är att det finns ytterligare dagböcker som kan fördjupa kunskapen om deras öden. Bland andra förekommer följande efternamn bland officerarna: Adelswärd, von Arbin, Banér, von Bröms, Edenhjelm, von Friesendorff, Gyllenbögel, Haij, von Knorring, Kröningsswärd, von Köhler, von der Lancken, Leijonhjelms, Leijonhufvud, Lewenhaupt, von Matern, von Muhlenfeldt, Mörner, Natt och Dag, Palmstierna, von Platen, von Plomgren, von Post, Reuterswärd, von Schantz, von Schoultz, Strömfeldt, von Yhlen, von Usedom.

Om släktföreningarna eller deras medlemmar har information om eventuella dagböcker eller brev som bidrar till ytterligare kunskap om tiden i fångenskap, kontakta olof.drakenberg@gmail.com. För att ta del av andra dagböcker och krigsfångarnas situation besök gärna www.hedersordochhedersmord.com.

Olof Drakenberg

Uniformer

Under ett tiotal år har jag forskat på svenska arméns uniformer med fokus på 17- och 1800-talen. I detta arbete har ingått att leta reda på tidigare okända uniformsplagg och porträtt i olika museisamlingar och privata samlingar runt om i Norden. I samband med publiceringen av min artikel här i *Arte et Marte* passar jag också på att efterlysa denna typ av föremål bland tidskriftens läsare. Om någon känner till ett äldre porträtt av en officer eller något uniformsplagg i privat ägo och är intresserad av att bidra till vår gemensamma uniformshistoria, skriv gärna till mig: martin.markelius@armemuseum.se

Martin Markelius, intendent vid Armémuseum

Johanniterhjälpens insamling till Ukraina.

Den humanitära situationen i Ukraina förvärras för varje timme som går. Tyska Johanniterhjälpens, Johanniter-Unfall-Hilfe, som har 1,3 miljoner medlemmar är på plats i Ukraina för att leverera förnödenheter. De har även satt upp stationer i Moldavien, Rumänien, Ungern och Polen för att ta emot de som flyr för att sedan hjälpa dem vidare.

Tack för er hjälp,

Carl Reuterskiöld

Ordförande i Johanniterhjälpens

Bidra till dessa viktiga insatser.

Swisha valfritt belopp till 1234311890 eller använd Johanniterhjälpens bankgiro 5829-0859. QR-koden kan scannas direkt i Swishappen.

Entreprenörer & innovatörer

Utvalda föremål från årets utställning på Riddarhuset

PROJEKTET ENTREPRENÖRER – historia, samtid, framtid uppmärksammar innovation och företagande och utgörs av artiklar i *Arte et Marte* och en föreläsningsserie och utställning på Riddarhuset.

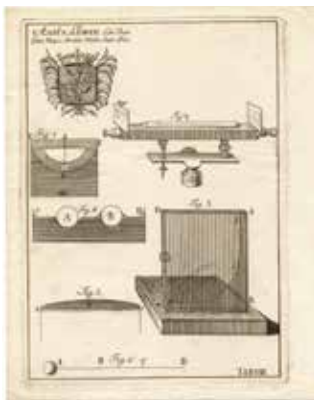
I utställningen visas föremål som belyser framträdande och några mindre kända adliga innovatörer, entreprenörer och företagare och deras verksamheter, från 1600-talet till nutid. Här presenteras ett urval. Fler föremål och längre texter återfinns i den fysiska utställningen och i en digital utställning på www.riddarhuset.se/riddarhuspalatset.

Industri och handel under 400 år

En gigant i svensk industrihistoria är den nederländske affärsmannen Louis De Geer (1587–1652), ibland kallad »den svenska industrins fader«. Han flyttade till Sverige 1627 och kom som bruksidkare att etablera sig på platser som Leufsta, Österby och Gimo. Svensk adelsman blev han 1641 med bibehållet vapen.

Ättlingen Jacob de Geer lanserade 2011, tillsammans med Magnus Nilsson, företaget iZettle som med en app och kortläsare möjliggör betalningar. År 2018 såldes företaget till Paypal för 19 miljarder kronor.

Med 1600-talsentreprenören Louis De Geer tog Sverige plats som europeisk handelsnation. Med innovativa lösningar som iZettle kan handeln i dag skapa sina egna digitala handelsvägar.

Text: Oscar Langenskiöld, riddarhusamanuens och kulturansvarig.

Kunskapsspridaren och den nya naturkunnigheten

Ingenjörspionjären och handelsmannen Märten Triewald gav en föreläsningsserie på Riddarhuset åren 1728 och 1729. Inför talrika åskådare demonstrerade han sina kunskaper kring den »nya naturkunnigheten«, tidens mekaniska rön.

I ungdomen hade Triewald gjort studieresor i England och ett par år före riddarhusföreläsningarna hade han efter engelsk inspiration konstruerat Sveriges första ångmaskin för gruvbruk, vid Dannemora gruva i Uppland.

Det var också i England som Triewald köpte de fysikaliska instrument som han föreläste kring i riddarhuspalatset och som återfinns i dessa graverade planscher som publicerades i mitten av 1730-talet. Riddarhusets ättemedlemmar fick möjlighet att sponsra Triewalds verksamheter, vilket framgår av att arken är prydd med vapensköldar.

Krig och vetenskap

Till både universalgeniet Olof Rudbeck d.ä:s (1630–1702) och Erik Dahlberghs (1625–1703) betydelsefulla insatser hör att de etablerade skolor för blivande ingenjörer. Eleverna tog i sin tur plats inom krigsmakt, lantmäteri, bergsbruk och på stora byggarbetsplatser.

Dessa två skisser är av historiemålaren Gustaf Cederströms hand. Den ena föreställer Dahlbergh år 1658 när den svenska armén ska gå över Stora Bält mellan Fyn och Själland i Danmark, på väg mot Köpenhamn. Den andra visar Rudbeck när han för drottning Kristina och Axel Oxenstierna i april 1652 på Uppsala slott demonstrerar sina upptäckter i lymfkärlens anatomi.

Tillsammans visar skisserna på adelns historiska roll som innovatörer. De är tillkomna i början av 1900-talet. På adelsmötet 1911 beslutades att två monumentala målningar

Till vänster: Planscher utgivna av Märten Triewald (1691–1747), prydda med vapensköldarna för Axel Löwen och Carl Bonde. Carl von Linné beskriver Märten Triewald som: »wärlig[en] en artig man, nitälskande om det allmänna, war bekant med de fläste; hade lätt wid att tala och insinuera, och alltid dref fäderneslandets upkomst och att man borde se sig omkring, äfwen som engelsmänne, för hwilka han hade stor kärlek.« Till höger: Louis De Geers sköldebrev och en iZettle.

Handwritten text in a historical script, likely Latin or Old German, on aged parchment. The text is dense and covers most of the upper half of the image. Some legible words include "prohibere", "prohibing", and "prohibere".

Erik Dahlberg och Karl X Gustav till häst i Det stora äventyret.

skulle sättas upp på varsin sida av Riddarhusets övre trapphall. Gustaf Cederström tillfrågades och kunde snart presentera sin första kolskiss i full skala, som han sedan gav färg och form i en ateljé i Paris. I början av hösten 1912 var verket, som kallades *Det stora äventyret*, klart. I dag är det mer känt som *Tåget över Bält*. I förgrunden sitter Karl X Gustav till häst. Kungen är upphöjd i bilden jämfört med den blivande adelsmannen nedanför, men den sistnämnde, Erik Dahlbergh, har den ena foten på isen och ispiken i handen för att mäta isens tjocklek. Adeln visar vägen!

Många förslag till den andra målningens motiv hann diskuteras och åtminstone skissen över Rudbeck är bevarad. Något klartecken kunde dock inte ges. Det var en företagsam tid i Riddarhusets historia och byggnadsprojekten avlöste varandra. Pengarna behövdes på annat håll. Med åren rann ärendet ut i sanden. Än i dag gapar väggen mitt emot *Det stora äventyret* tom.

Vetenskap & Patriotism

En akademi och ett sällskap etablerades på 1700-talet för bland annat vetenskap, folkbildning och entreprenörskap.

Kungl. Vetenskapsakademien

Från dess grundande 1739 och fram till 1764 höll Kungl. Vetenskapsakademien till i Riddarhusets nordöstra våning, nuvarande kanslivåningen.

Denna balloteringslåda skänktes till den nyinstiftade

Olof Rudbeck d.ä. framför drottning Kristina och Axel Oxenstierna.

akademien den 20 oktober 1739 av greve Carl Johan Cronstedt och användes vid invalsomröstningar. Ledamoten som röstade stoppade in handen i hålet på lådans sida och släppte en kula antingen i den vita behållaren för »Ja«, eller i den svarta för »Näja«.

Carl von Linné, som var Vetenskapsakademiens förste preses, skriver i ett brev om första tiden: »Wij begynte våra samblingar uti det rum, som Triewald holt sine föreläsningar på riddarhuset, uti experimental physiquen.

Wij satte oss före heligt att aldrig för vänskap eller något annat intaga någon annor till ledamot, än den wij woro öfwertygade kunna bidraga till nyttiga rön för acterne.«

I dag används inte lådan av Vetenskapsakademien, utan i stället enkla lappar med »ja« eller »nej« vilka läggs i en metallkorg.

Balloteringslådan skänktes till Kungl. Vetenskapsakademien av Carl Johan Cronstedt som var en av akademiens tidigaste ledamöter. Han kom senare att bli riddarhusarkitekt och känd för utvecklandet av en vedbesparande kakelugn. Foto: Karl Grandin.

Kungl. Patriotiska Sällskapet

Flera av Riddarhusets medlemmar har genom åren belönats för sin entreprenörsanda med Kungl. Patriotiska Sällskapets (grundat 1766) *Näringslivsmedalj* – för *gagnerik gärning inom svenskt näringsliv*. Bland mottagarna återfinns Carl Bennet, Jacob de Geer, Gustaf Douglas, Jonas af Jochnick, Robert af Jochnick, Marie Söderhielm, Bernt Stackelberg och Anders von Stockenström.

Riddarhuset och Vävarnas barn

Under delar av 1700-talet var Riddarhuset en av Stockholms största arbetsgivare genom sitt ägande i Barnängens manufaktur, en textilfabrik på Södermalm.

Fabriken grundades av Jacob Gavelius, sedermera adlad Lagerstedt, och ärvdes av dennes måg Hans Ekman. Det var vid tiden för Jonas Alströmers manufakturverk i Alingsås och adliga personer investerade ofta i industrianläggningar.

År 1723 behandlade riddarhusdirektionen ett förslag om att Riddarhuset skulle investera i ett handelskontor, men kom fram till att en manufaktur »vore riket till mera tjänst». Till ett manufakturverk kunde dessutom adliga godsägare skicka folk för att lära sig hantverket och sälja ull från den egna produktionen.

Köpekontraktet undertecknades året därpå och Riddarhuset blev nu ägare till tre fjärdedelar av anläggningen, resten tillhörde Ekman. Hälften av Riddarhusets post delades upp i 120 lotter som inköptes av enskilda adliga för 1 000 daler stycket.

Tyger, strumpor och mansstövletter tillverkades, »för arméns beklädnad». Verksamheten infriade inte alltid förhoppningarna om lönsamhet, bland annat uteblev en större beställning av uniformer. Efter en schism med Ekman tillsattes Eric Salander som ny direktör och Riddarhuset inköpte återstoden av Barnängen 1731. Snart blev fabriken en av de största i landet av sitt slag. En byggnad på Riddarhustorget användes dessutom som varuupplag.

År 1761 hade bröderna Hans Reinhold och Carl Gustaf Apiarie inköpt alla adliga intressenters lotter och därefter förvärvades resten från Riddarhuset. Då fanns 725 arbetare i fabriken.

För många är Barnängens manufaktur förknippad med Per Anders Fogelströms *Vävarnas barn* (1981) som bland annat skildrar det hårda livet för fabriken anställda.

Till höger: De två banden tillkom i samband med att Eric Salander övertog arrendet för Barnängen. De förvaras i Riddarhusets arkiv och på bokryggarna står: Bandet N:o 1. Commissariens H:r Salanders Ingifne Räkning till Högl: Riddarhuset rörande med honom Ingångna Contractet. År 1744. (1748) Om Barnängz Fabriqven. Bandet N:o 2. Riddarhus Contoirets Contra Räkningar Öfwer Commissarien H:r Eric Salanders Ingifne Slut Räkningar, rörande med honom Ingångna Contractet Åhr 1744 Om Barnängz Fabriqven.

Ovan: Näringslivsmedaljen, Kungl. Patriotiska Sällskapet.

Foto: Pontus Lundahl.

Foto: Dick Norberg.

Dykarhjälm från Riddarhusets gård

På Riddarhusets gård fanns en gång i tiden Anton Ludvig Fahnehjelm (1807–1875) gummifabrik. Denne major mekanikus vid Flottan hade i England sett en äldre form av dykardräkt och funnit den bristfällig. Snart hade han tagit patent på en utvecklad modell och övertog och vidareutvecklade en fabrik som tillverkade dykardräkter och -hjälm.

Dykardräkten visade sig vara billigare än dykarklockan, dess två delar fick plats i en kappsäck och gav bäraren möjlighet att inträda i kajutan till sjunkna fartyg. Succén var given och uppvisningar ägde rum inför publik, bland annat den 5 oktober 1839 på Riddarholmen, knappt en månad efter patentet.

Fahnehjelm var tillsammans med Isac Fredrik von Heland den som 1853 drog Sverige första elektriska telegraflinje, mellan Stockholm och Uppsala, och under Fahnehjelm ledning som avdelningschef för Elektriska Telegrafverket drogs sedan nya linjer över stora delar av landet.

Sonen Otto Fahnehjelm var ingenjör, uppfinnare och entreprenör och införde bland annat tillverkning av cement i Sverige.

Säkerhet då och nu

Stina Ehrensvärds företag Yubico skapade 2008 sin första Yubikey för att erbjuda säkrare inloggning till datorer, internetjänster och mobilappar. I dag används produkten av företag som Microsoft och Amazon. Sigillstampen från 1700-talet tillhörde ätten Ehrensvärd och var dåtidens sätt att bestyrka namnteckningar. ■

Bilden ovan är tagen i mars 1870. Längst bak tornar Rannsaktionsfängelset, Bondeska palatset, Storkyrkan och Riddarhuset upp sig. Framför Riddarhuset står de slitna stallbyggnader och vagnshus som inramade Riddarhusets norra tomt. Nere vid vattnet står ett badhus för damer. I längan bakom badhuset strömmade solen ner genom takfönstret till C. M. Bellman Öbergs fotografiska ateljé. I samma lokal fanns dessförinnan Anton Ludvig Fahnehjelm's gummifabrik där dykarhjälmarna till höger tillverkades.

Till höger: 1700-talet möter nutiden, Ehrensvärds sigillstamp och en Yubikey.

Foto: Yubico.

Foto: Dick Norberg.

Foto: Sjöhistoriska museet.

Vad är ett adligt namn?

Svar på vanliga frågor

DENNA ARTIKEL ÄR ämnad att läsas tillsammans med Erik Tersmedens klargörande artikel »Vem är adlig?» som publicerades i *Arte et Marte* 2011:1 och som finns tillgänglig på Riddarhusets hemsida.

Riddarhusets genealogiska avdelning tar emot och besvarar många olika frågor varje dag. De vanligaste frågeställningarna rör vad som i dagligt tal kallas för »adliga namn» och tar sig många olika uttryck.

Först vill jag börja med att klargöra – det finns inga »adliga namn». Det är lätt att tro att det finns en koppling mellan ett efternamn och att tillhöra en adelsätt. I många fall är det förvisso så, men man bör känna till alla faktorer så att man inte tänker fel. Den nu gällande namnlagen är lika för alla i Sverige. Det finns inga undantag för vad som i folkmun kallas »adliga namn». Inte heller finns det undantag för exempelvis unika samiska eller gotländska namn.

I vardagsspråk pratar man gärna om »adliga namn» och det är en förenkling som vi får lära oss att hantera. Efternamnet i sig är inte adligt, det är personen som hör till en adlig ätt som är adlig.

Jag exemplifierar här några varianter av de vanligaste frågorna tillsammans med de svar Riddarhuset brukar lämna. Frågeställningarna är helt verklighetsbaserade men avidentifierade och efternamnen ersatta med de fiktiva »adliga» efternamnen Gyllenörn, Silfverpistol, von Clossow, Gröncrona (utdöd) och Ehrenkanon.

Fråga: Jag heter Anders Gyllenörn och jag och min flickvän planerar att gifta oss och frågor har då uppstått om vilket efternamn hon eller vi ska ha. Om hon väljer

att behålla sitt efternamn Lundström, kommer hon då inte räknas som adlig och heller inte stå med i *Adelskalendern*? Vad händer om vi i stället gemensamt tar namnet Gyllenörn-Lundström? Frågan gäller även våra eventuella framtida gemensamma barn. Kommer de inte att bli adliga om de då heter Lundström eller Gyllenörn-Lundström?

Svar: Vilket efternamn man väljer i samband med giftermål, skilsmässa eller vid namnbyte över huvud taget, påverkar inte vem som blir eller förblir adlig. Barn födda inom äktenskapet ärver faderns adliga värdighet. Oberoende av vilket efternamn barnen, fadern eller modern har. Era gemensamma barn kommer alltså att hör till adliga ätten Gyllenörn även om de heter Lundström.

Fråga: Jag har en kollega som heter Gyllenörn men som jag inte kan hitta i *Adelskalendern*. Hur kommer det sig? Han påstår att det beror på att hans farfar glömde betala sin kapitationsavgift några gånger.

Svar: Det korta svaret är att det beror på att han inte hör till den adliga ätten Gyllenörn. Personen har kanske bytt till sin mormoders namn. Att det skulle bero på att hans farfar glömde betala sin kapitationsavgift stämmer absolut inte. Man slutar inte vara adlig, eller slutar att stå med i *Adelskalendern*, bara för att man underlåter att betala sin kapitationsavgift.

Fråga: Hej Riddarhuset. Jag vill bara meddela att jag har slutat vara adlig. Jag

Text: Göran Mörner, riddarhusgenealog.

har via Skatteverket bytt efternamn från Gyllenörn till Lundström. Tack för den här tiden.

Svar: Tack för att du meddelar oss om ditt namnbyte. Att hör till en adlig ätt och ha ett visst efternamn är inte synonymt. Man kan inte avadla sig själv genom att byta efternamn. Du slutar alltså inte att hör till den adliga ätten Gyllenörn för att du har bytt efternamn. I folkbokföringen heter du nu Lundström och det står även så i ditt pass och på din brevlåda. Du står kvar i *Adelskalendern* under adliga ätten Gyllenörn.

Fråga: Jag har släktforskat och har då upptäckt att min morfars farmors morfar hette Gröncrona. Den ätten är utdöd sedan 1798. Jag undrar nu om jag kan byta till det efternamnet, återupprätta ätten och bli medlem av Riddarhuset?

Svar: Enligt 18 § PNL kan man inte byta till ett efternamn som har funnits i din släkt längre tillbaka än fyra generationer, räknat från och med dina föräldrar. Om efternamnet finns närmare än fyra generationer tillbaka och Skatteverket medger ditt namnbyte till Gröncrona så innebär inte det att den utdöda adliga ätten har återuppstått. Den är fortfarande utdöd och det har alltså då i stället uppstått en icke adlig familj med samma namn. Man kan inte adla sig själv genom att byta efternamn.

Fråga: Jag har hittat en utdöd ätt som hette Gröncrona. Jag betraktar det namnet som »ledigt». Jag tycker att det är

ett så vackert namn så jag vill byta till det. Men jag har hört talas om att Riddarhuset inte tycker om att man gör det. Varför vill inte Riddarhuset att man byter till utdöda ätters efternamn?

Svar: Riddarhuset ser det inte som skäligt att usurpera utdöda ätters namn då nuvarande namnlag är generös och lämnar stort utrymme för egna nykonstruktioner av namn. Den som adlades en gång i tiden fick sitt unika adliga namn med villkoret att endast han och hans äkta bröstarvingar skulle få använda namnet. När ätten sedan dog ut hölls ett speciellt begravningsstal där det tydligt uttalades att ingen någonsin mer skulle få använda namnet och vapenskölden. Riddarhuset ser gärna att alla respekterar dessa händelser och bevakar därför även de utdöda ätternas rättigheter.

Fråga: Jag såg en person på TV som hette Gröncrona. Men den ätten vet jag ju är utdöd. Då tittade jag på internet och såg att det fanns mer än 50 personer som hade samma efternamn. Hur kommer det sig?

Svar: Det kan vara en icke adlig släkt med samma namn. Det som man kan uppfatta som ett »adligt namn« är inte det per automatik. Vissa efternamn är identiska utan något släktskap. Som exempel finns det en gammal smedsläkt Gyllenhammar som inte är besläktad med den adliga ätten Gyllenhammar på något sätt. Andra exempel på liknande smedsläktnamn är Stålhandske och Stålhammar. Även soldatnamn kan vara analoga med »adliga namn«. Som Hård och Starck. På Riddarhuset har det dessutom funnits adliga ätterna Andersson, Abrahamsson, Ericson och Torstensson. Det innebär inte att alla som har och har haft dessa efternamn är adliga eller ens släkt med varandra.

Fråga: Jag vill få kontakt med huvudmannen för adliga ätten Ehrenkanon eller möjligen släktföreningen för ätten Ehrenkanon. Jag är nämligen släkt med den ätten. Jag har hört att huvudmannen eller släktföreningen kan ge tillstånd så att jag kan byta efternamn till Ehrenkanon.

Svar: Riddarhuset lämnar inte ut kontaktuppgifter till enskilda ättemedlemmar. En vanlig missuppfattning är att huvudmannen har någon form av beslutanderätt för ätten. Så är inte fallet. Den enda unika rättighet huvudmannen har är den främsta rätten att kunna representera ätten vid adelsmötet som hålls vart tredje år på Riddarhuset. Han kan alltså inte ge något tillstånd till byte av efternamn. Alla släktföreningar har egna regler för vem som får vara med i föreningen. De flesta har generösare medlemsregler än de vanliga villkoren för att höra till en adlig ätt. Ofta tilläts icke adliga barn och barnbarn till adliga kvinnor att få vara medlemmar, så även sambobarn. Vissa föreningar tillåter även medlemskap fast att man inte är släkt alls utan kanske bara är intresserad av släktens historia. Även om du skulle uppfylla villkoren för att bli medlem av den Ehrenkanonska släktföreningen och bli medlem i den samt lyckas med att byta ditt efternamn till Ehrenkanon så betyder det inte att du nu har blivit adlig och kommer att stå med i *Adelskalendern*.

Fråga: Jag har en granne som heter von Clossow. Är han adlig?

Svar: Någon svensk adlig ätt med namnet von Clossow finns inte och har heller inte funnits. Att man har ett »von« eller »af« som prefix i sitt efternamn innebär inte att man per automatik är adlig. Det kan bero på att man till exempel har invandrat från Tyskland en gång i tiden och att man kom från en viss ort som hette Clossow. Då kan namnformen ha blivit von Clossow. Eller så kanske man hör till en utländsk adlig ätt som heter von Clossow.

Fråga: På vårt senaste släktemöte hade vi stora diskussioner om hur vårt släktnamn ska stavas. Vissa säger att det ska vara Silfverpistol. Andra säger att det ska vara

Göran Mörner svarar på frågor till den genealogiska avdelningen.

Foto: Jens Sunnesson.

Silverbistol utan »f«. Några säger Silverpistol och en av oss är helt bestämd att det ska vara Sölverpistohl!

Svar: Stavning är viktigt för oss moderna människor som har tangentbord. Det leder till att vi uppfattar stavningsvarianter av samma efternamn som olika efternamn. Men så är det inte. De som skrev protokoll och kyrkböcker med bläck och penna förr i tiden stavade ord på det sätt som så skedde vid just det tillfället. Det var inte ovanligt att man stavade samma namn på flera olika sätt i samma dokument. I sköldebrevet för ätten kanske namnet stavades Silfverpistohl. När ätten introducerades på Riddarhuset skrevs namnet som Silverpistol i introduktionslängderna, och när vapenplåten målades upp så stavades det Sölverpistol. I Elgenstiernas verk stavas det Silfverpistol och i *Adelskalendern* Silverpistol. Det är ändå fråga om samma namn. Stavningsvarianter kan ha vunnit olika hävd under olika århundranden.

Fråga: Jag ansökte hos Skatteverket om att få byta namn till det nybildade efternamnet Gyldenöhrn. Ingen har någonsin hetat det namnet med den stavningen. Skatteverket avlog min ansökan med hänvisning till att Riddarhuset hade invänt att det var förväxlingsbart med det redan existerande adliga namnet Gyllenörn. Hur kan det komma sig?

Svar: Beslut om avslag är fattat av Skatteverket. Riddarhuset är ingen myndighet men vem som helst kan invända mot en ansökan om byte av efternamn. Med hänvisning till 15 § PNL invände Riddarhuset att namnet Gyldenöhrn skulle vara förväxlingsbart med det existerande namnet Gyllenörn och Skatteverket instämde. Riddarhuset har invänt i flera andra liknande fall med lyckat resultat. Efternamnet Bernekow avlogs då det var för likt Barnekow, Hemilton var förväxlingsbart med Hamilton, Liljencrona var förväxlingsbart med Lilliecrona och Silfverskiöld för likt både Silfverskiöld och Silfverschiöld.

Sammanfattningsvis

- Man kan inte adla, eller avadla, sig själv genom att byta efternamn.
- Man kan inte adla sig själv genom att bli medlem i en släktförening för en adlig ätt.
- Det finns inga »adliga efternamn«. Det finns dock efternamn som är historiskt sett förknippade med en adlig ätt.
- Riddarhuset är ingen myndighet som hanterar ansökningar om byte av efternamn.
- Riddarhuset lämnar ibland invändningar till Skatteverket i syfte att skydda efternamn som är förknippade med den svenska adeln. ■

Genealogiskt symposium

TEMA

Gods och gårdar

4 september 2022
på Riddarhuset och digitalt

För anmälan och mer
information, se
Riddarhusets hemsida.

RIDDARHUSET I SAMARBETE
MED GENEALOGISKA
FÖRENINGEN

Ny namnlag – bättre skydd

En ny lag (2016:1013) om personnamn (härefter kallad PNL) trädde i kraft den 1 juli 2017. Samtidigt flyttades handläggningen av namnansökningar från Patent- och Registreringsverket (PRV) till Skatteverket.

En ur Riddarhusets perspektiv glädjande förändring i den nya lagstiftningen är att det nu är svårare att kunna anta en utdöd adlig ätts namn. Tidigare lagstiftning angav att man inte kunde byta till en utdöd släkts efternamn som var »allmänt känt«. Rättspraxis för allmänt känt blev att efternamnet skulle återfinnas i Nationalencyklopedin (utgiven 1989 till 1996). Detta ledde till en form av huggsexa där många usurperade ett unikt efternamn som är nära förknippat med den svenska adeln och Sveriges historia.

Den nya lagstiftningen är mer restriktiv. I 15 § PNL anges det nu att man inte kan byta till ett efternamn som kan förväxlas med »... ett historiskt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt«. Denna skärpning från allmänt känt till historiskt känt har fått som konsekvens att långt färre ansökningar om att få ta ett sådant efternamn har godkänts av Skatteverket.

Enligt 40 § PNL, ska även Skatteverket »begära in ett yttrande från en myndighet eller annan om det behövs för att pröva ett namns lämplighet med hänsyn till språkliga eller andra förhållanden eller namnets förenlighet med namnskyddet.« Detta har lett till att Skatteverket vänder sig direkt till Riddarhuset för ett begärande om yttrande i de fall Skatteverket har skäl att tro att en ansökning av efternamn kan ha koppling till en utdöd adlig ätt. Det beror på att Riddarhuset har den historiska expertisen i ämnet. Riddarhuset är ingen myndighet.

Jag uppmuntrar alla som är intresserade av den aktuella lagstiftningen att studera den fullt ut. Riddarhuset kan inte lämna juridisk rådgivning vad gäller lagstiftning. Lagen är lättfunnen på riksdagens hemsida. Sök efter Lag (2016:1013) om personnamn.

Modern teknik synar palatset

Digitala ritningar och konservering av plafondmålningen

Text: Rebecka M. Adelswärd, fil.dr, direktionsledamot med ansvar för kultur och vetenskap.

DET ÄR NU SEXTIO år sedan en större restaureringsinsats genomfördes invändigt i riddarhuspalatset. Behovet av en samlad översyn av alla tekniska system är stort, liksom av en mer varsam ytskiktsrenovering. Under det gångna året fick en expertgrupp bestående av erfarna konsulter inom el, vvs, brandsäkerhet, landskap, belysning och målerikonservering i uppdrag att inventera byggnadens status och kartlägga underhålls- och åtgärdsbehovet i syfte att ta fram projektunderlag och kostnadskalkyler.

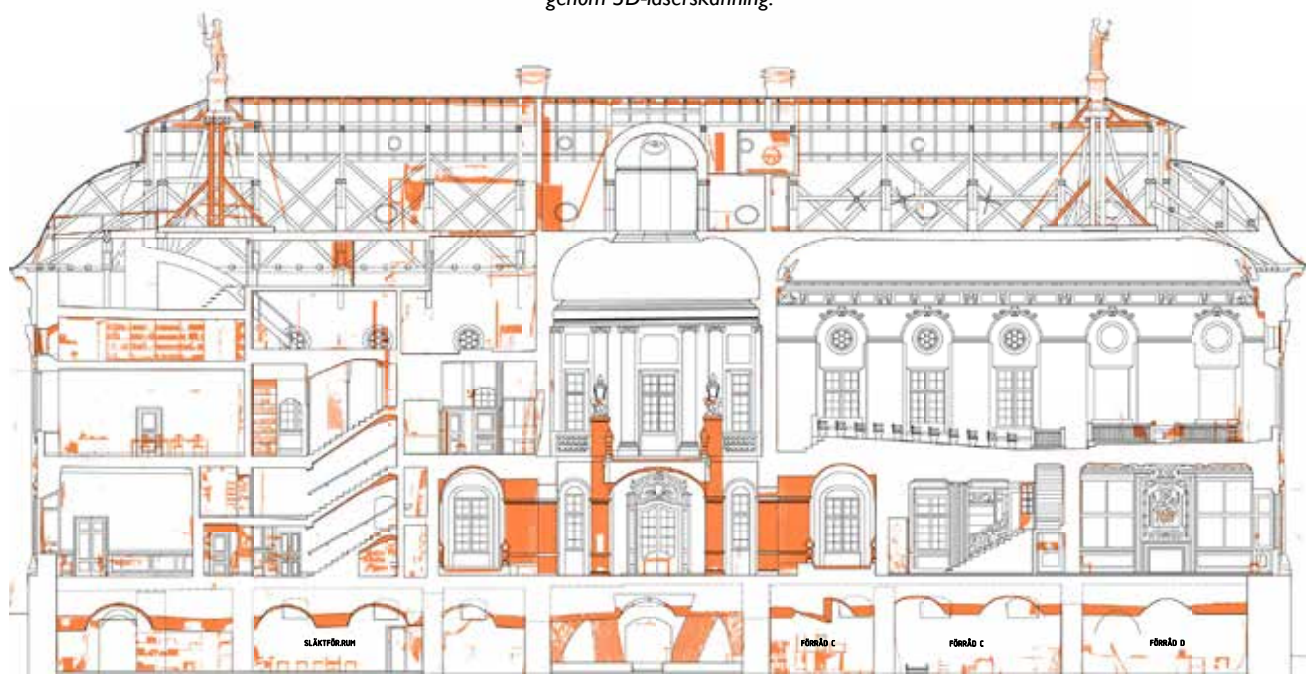
En antikvarisk förundersökning inleddes också med en inventering och genomgång av historiskt källmaterial samt färganalyser utförda av konservatorer för att klargöra äldre målningsbehandlings i de centrala rummen i palatset. Detta kunskapsunderlag har bildat utgångspunkt för ett åtgärdsförslag för renoveringen av puts- och stenyrtorna i Riddarhussalen liksom i den övre och nedre trapphallen (Stenhallen).

Ett förbättrat belysningssystem, akustik och tillgänglighet är andra delar i den tekniska och estetiska förnyelse som är tänkt att komma till stånd i palatset inför 400-årsjubileet av *Riddarhusordningen* 2026. I anslutning till arbetena i byggnadens inre planeras även en renovering av trädgårdsanläggningen med komplettering och förnyelse av växtmaterial samt upprustning av balustrader och stenarbeten.

I ANSLUTNING TILL DEN planerade interiörrenoveringen av riddarhuspalatset har ett antal förberedande arbeten genomförts i syfte att dokumentera byggnadens status och överblicka åtgärdsbehovet. Arkitekt SAR MSA Tomas Lewan, som har förordnats för renoveringsprojektet och för att överblicka palatsets vårdbehov, har varit ansvarig för planeringen av insatserna tillsammans med riddarhussekreteraren och en styrgrupp inom riddarhusdirektionen.

Som ett första led i arbetet genomfördes våren 2021 en

Digital sektionsritning genom riddarhuspalatset upprättad genom 3D-laserskanning.

Ritning: Lewan Arkitektkontor AB.

3D-laserskanning av palatset för att säkerställa ett fullständigt digitalt ritningsmaterial, i första hand avsett att fungera som projekteringsunderlag inför de planerade renoveringsarbetena 2024–2025. Framtagningen av mer detaljrika och måttkorrekta digitala ritningar är också avsett som en viktig säkerhetsåtgärd inför framtiden, om det någon gång skulle visa sig att olyckan är framme.

Laserskanningen av palatset, flyglarna och trädgården utfördes som en digital punktmolnsskanning. Punktmolnet innehåller 3D-information om samtliga ytor i interiörerna. Exteriört beskriver punktmolnet markens nivåer, byggnadernas lägen och detaljering som grindar och balustrader. 3D-modelleringen av punktmolnet har utförts med en fastlagd detaljeringsnivå, men innehåller mer information än vad som nu krävs. Vid behov kan mer detaljerad information tas fram vid ett senare tillfälle. Skanningen är levererad dels i form av en partiell digital 3D-modell, dels i 2D som digitala DWG-ritningar i form av planer och sektioner.

EN BETYDELSEFULL ROLL i det stora renoveringsprojektet intar konserveringen och rengöringen av den målade takplafonden i Riddarhussalen, David Klöcker Ehrenstrahls *Dygdernas rådslag* (1675). Målningen genomgick våren 2021 en förundersökning och besiktning av Stockholms målerikonservering i syfte att kartlägga dess bevarandestatus, måleritekniker och tidigare restaureringsinsatser, allt i syfte att kunna sammanställa ett åtgärdsprogram. Från en rullställning undersöktes målningen med vitt ljus, släpljus samt UV-ljus. Färgsnitt togs från fyra olika fält för att identifiera underliggande skikt. I tre områden gjordes också prov med fernissborttagning för att avlägsna lager av smuts och åldrad ferniss och urskilja målningens ursprungliga färgställning. Undersökningen ger vid handen att Ehrenstrahls ursprungliga kolorit var betydligt ljusare och kallare, helt väsensskild från dagens brunaktiga färgskala.

Den målade plafonden färdigställdes 1675, det år som den nyadlade hovmålaren David Klöcker Ehrenstrahl kunde erhålla slutlikvid för det utförda arbetet med att dekorera Riddarhussalens spegelvälvda tak. Det var i mitten av 1660-talet som konstnären hade fått uppdraget att utföra en plafondmålning i den monumentala salen som då var under fullbordande. Första gången rummet togs i bruk var vid riksdagen 1668 och då var väggytorna bara enkelt avfärgade med vit limfärg. Först följande år kunde David Klöcker uppvisa en skiss till plafondens komposition för direktionen, som godkände förslaget. Det allegoriska programmet med den tronande *Suecia* (Svea) bland molnen omgiven av skyddsänglar, personifikationer av dygderna samt Ewighetens och Ryktbarhetens gudinnor med sina emblem stjärnekransen och basunen, utformades troligen av Ehrenstrahl själv. Konstnären var väl bevandrad i antik mytologi och förtrogen med de olika ikonologiska betydelserna i bildprogrammet. Under sina studieresor till Rom och Venedig

på 1650-talet hade Ehrenstrahl även haft möjlighet att på nära håll studera barockens monumentalmåleri och plafondmålningar av konstnärer som Pietro da Cortona och Paolo Veronese. I storslagna kompositioner och ett intensivt ljus- och skuggspel återgav de himmelska visioner med draperade allegoriska gestalter och svävande kroppar bland molnmassor. Dessa monumentala plafonder blev vägledande för hur Ehrenstrahl konstnärligt och symboliskt valde att gestalta den svenska stormaktens ideal i Riddarhussalens tak.

Den senaste gången takplafonden genomgick en mer omfattande restaurering var 1902 och åtgärderna motiverades av en kraftig vattenskada. Ansvarig för insatserna var den välkände konservatorn Gustaf Jaensson och han har i ett brev beskrivit de omfattande restaureringsarbetena liksom även målningens tekniska status. Målningen, som är sammansatt av tretton hopsyddå våder, var vid denna tid ansluten till den ursprungliga upphängningsanordningen med linor och vindspel som ännu återfinns på vinden. På grund av de stora skadorna gjordes omfattande restaureringsinsatser och retuscheringar samtidigt som väven limmades fast på ett underliggande putslager. I dag är dessa insatser synligt framför allt i de mörknade retuscherorna kring fogarna mellan våderna, vilket ger målningen en tydlig randad effekt. Plafondmålningen uppvisar även skador som är svåra att se med blotta ögat från golvet, där färgskiktet områdesvis har börjat släppa från duken.

De planerade konserveringsarbetena är beräknade att genomföras under 2024 och inbegriper bland annat konsolidering av lös färg, avlägsnande av äldre fernissa och smutslager samt borttagning av äldre retuschering som täcker originalytorna. ■

Plafondmålningen har genomgått en förundersökning av Stockholms målerikonservering.

Foto: Stockholms målerikonservering.

Sveriges hemligaste rum

inblick i Sekreta utskottets sal

Text: Oscar Langenskiöld, riddarhusamanuens & Magnus Bäckmark, riddarhusgenealog.

UNDER STORMAKTSTIDEN OCH fram till och med gustavianska tiden samlades Sekreta utskottet i det som i dag är Lantmarskalkssalen i Riddarhusets entréväning. Sekreta utskottet var ett organ inom riksdagen som behandlade rikets sekretessbelagda ärenden, inte minst utrikespolitiken. Det har betecknats som en riksdag i riksdagen. I utskottet ingick representanter för adeln, prästerna och borgarna. Bönderna hölls länge utanför eftersom övriga stånd inte ansåg dem pålitliga och lämpade att bevara hemligheter.

Hur Sekreta utskottets sal såg ut före den genomgripande renovering som ägde rum 1858–1859 (och som behandlas i *Arte et Marte* 2019:1) har varit okänt för forskningen.

Tills ett arkivfynd ändrade på detta! Som en bilaga till ett sammanträdesprotokoll från riddarhusdirektionen daterat den 24 maj 1783 fann undertecknade dels en sektionsritning, dels en planritning, som visar salens uppbyggnad i vertikalt respektive horisontellt genomsnitt. Här kan vi blicka in i Sveriges hemligaste rum.

Ritningen kom till med anledning av lantmarskalks-porträttens färdigställande. Lantmarskalken Axel von Fersen d.ä. hade vid 1766 års riksdag önskat att en serie porträtt av alla lantmarskalkar skulle målas och visas i Riddarhuset och ärendet remitterades till riddarhusdirektionen.

Det föreslogs att konstnären Lorens Pasch d.y. skulle utföra porträtten, men då denne befunnits vara för dyr rann

ärendet ut i sanden och återupptogs inte förrän 1778. Då hade Pasch, porträttmålaren på modet, ånyo blivit kontaktad och direktionen fick finna sig i att konstnären höjt sin taxa betänkligt under de gångna tolv åren.

När nu, 1783, tillräckligt många lantmarskalks-porträtt var utförda var det upp till direktionen att fundera ut var och hur de bäst kunde hängas upp. Valet föll på Sekreta utskottets sal. Slottsbyggmästaren Adolf Ulrik Kirstein fick i uppdrag att som underlag till upphängningsfrågan göra en ritning av salens dåvarande utseende och presentera den för direktionen.

Resultatet visar att läktare fanns på ömse sidor om en gång. Förmodligen placerade sig adeln i den norra delen av salen som nåddes via ett trappsteg, alldeles som i Riddarhus-salen där högadelns bänkar är åtskilda från lågadelns med en nivåskillnad. Talaren stod lämpligen i utrymmet emellan adelns bänkartier och hade följaktligen de två fönstren mot Riddarhusparken bakom sig och, som framgår av ritningen, ett slätputsat tak ovanför sig. En eldstad var placerad vid södra väggen, liksom i dag.

I rollen som riddarhusdirektionens ordförande slog Axel von Fersen d.ä. den 19 november samma år fast att lantmarskalkporträtten skulle sättas upp bakom läktarna. Järnstänger skulle förhindra Sekreta utskottets ledamöter att luta sig tillbaka mot porträtten.

Salsinredningen togs bort senast i samband med den renovering som utfördes 1858–1859. Efter 1809 kunde kungen jämlikt en bestämmelse i 1809 års regeringsform vid behov begära att rikets ständer satte samman ett rådgivande »särskildt utskott« för hemliga ärenden. Sammanträdena ägde då – liksom ännu är fallet med Utrikesnämnden, vår tids motsvarighet till Sekreta utskottet och 1800-talets särskilda utskott – rum på Kungliga slottet. ■

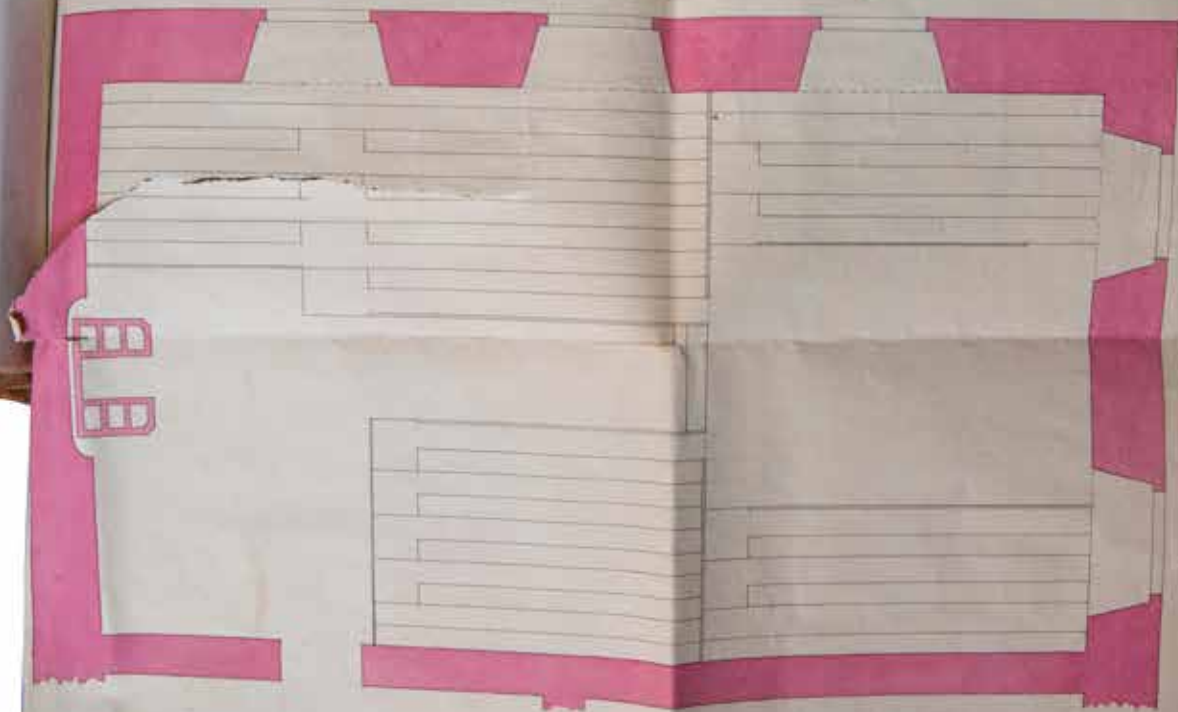
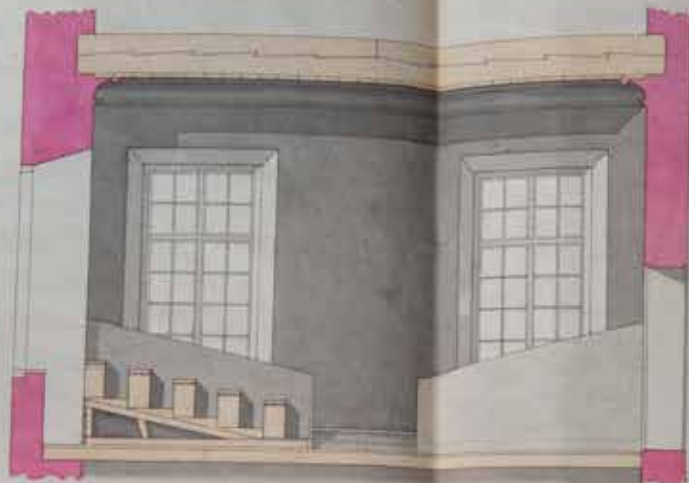
Det som var Sveriges mest hemliga rum på 1700-talet kallas i dag Lantmarskalkssalen.

Foto: Dick Norberg

Ritning från 1783 av Sekreta utskottets sal. Handlingen nyupptäcktes i Riddarhusets arkiv sommaren 2021.

Plan och Profil af
Secreta Wfjets salen

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

Meddelanden

från Riddarhuset

Verksamhet

Vintern har för riddarhuskansliet till stor del inneburit förberedelser inför adelsmötet. Det är ett gediget arbete att ta fram underlag till och producera riddarhusdirektionens verksamhetsberättelse för de gångna tre åren, *Det Vördsamma Memorialet*, som till detta nummer av *Arte et Marte* biläggs i en förkortad version. Det är också ett digert arbete att planera och förbereda genomförandet av adelsmötet. Spindeln i nätet i detta arbete är vår oersättliga riddarhuskanslist Karin Lilliehöök Kihl som med stort engagemang lett det praktiska arbetet. Längre var det osäkert om pandemiläget skulle tillåta genomförandet av ett fysiskt möte och i så fall med vilka restriktioner. Nu blev det en hel del lättnader i sista stund och adelsmötet kunde genomföras i sin traditionella form.

Jag vill gärna lyfta fram det fina arbete med *Adelskalendern 2022* som genomförts av flera personer på kansliet under trygg och sakkunnig ledning av kalenderredaktör Marianne Wiiburg Setterblad. I december landade *Adelskalendern* på Riddarhuset och hos de av er som hade förbeställt

den. För andra gången genomförde vi ett välbesökt boksläpp den 7 december där man kunde avhämta sitt beställda exemplar och även köpa *Adelskalendern* på plats. Tyvärr ser vi en nedåtgående trend i försäljningen av *Adelskalendern*. Detta skulle kunna tyda på ett minskat intresse från våra ättemedlemmar, men det motsägs av att vi i samband med produktionen av den senaste kalendern erhållit rekordmånga svar på vårt korrekturutskick. Att producera *Adelskalendern* har historiskt varit en av våra viktigare och mest uppskattade uppgifter och vi följer utvecklingen av efterfrågan noggrant. Ju fler som beställer och köper *Adelskalendern*, desto större möjligheter har vi att fortsätta med nuvarande format och periodicitet. ■

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

Internationellt

I år genomför Finlands Riddarhus sitt adelsmöte och bjuder traditionsenligt in representanter från Sveriges riddarhusdirektion till bal i Helsingfors i anslutning till slutmötet den 26 mars 2022.

Foto: Jens Sjunnesson.

Riddarhusdirektionen vald av adelsmötet 2019

Ordförande herr Patrik Tigerschiöld, civilekonom, fd kapten
Vice ordförande herr Johan Coyet, advokat

Ledamöter

Friherrinnan Rebecka M. Adelswärd, fil.dr, redaktör
Friherre Christian Pfeiff, advokat
Herr Johan Stuart, civilekonom
Herr Hans von Stockenström, jur.kand.
Herr Sten Ankarcrona, BA i International relations

Suppleanter

Friherre Axel Lagerfelt, agronom
Fru Liza von Engeström, fil. o. jur.kand.
Herr Erik von Hofsten, civilekonom

Övre raden: Erik von Hofsten, Johan Stuart, Hans von Stockenström, Johan Coyet, Axel Lagerfelt och riddarhussekreterare Erik Drakenberg.

Undre raden: Sten Ankarcrona, Christian Pfeiff, Liza von Engeström, Patrik Tigerschiöld och Rebecka M. Adelswärd.

CILANE (Commission d'Information et de Liaison des Associations Nobles d'Europe) är en paraplyorganisation bildad i Paris 1959, där representanter för sexton europeiska adelsorganisationer möts och diskuterar gemensamma frågor. Utbytet är till stor del av kulturell och social karaktär, med sammankomster, baler och så kallade internationella weekends för respektive medlemsorganisations medlemmar. CILANE är ett forum för samverkan och för inte på något vis talan för respektive organisations medlemmar.

CILANE träffas två gånger per år och den 1–3 april 2022 genomfördes CILANE:s återkommande vårmöte i Paris. Riddarhusdirektionen representerades av riddarhussekreteraren Erik Drakenberg. Som ättemedlem på Riddarhuset och därigenom medlem i CILANE har du möjlighet att närvara på ett flertal arrangemang och den återkommande kongressen vart tredje år.

Den 22–24 april arrangerar Nederlandse Adelsvereniging sin återkommande Oranjebal i Amsterdam. Vid intresse, registrera dig på CILANE:s hemsida www.cilane.eu och ansök om medlemskap i denna europeiska gemenskap. ■

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

Medlemsträffar

Innan pandemin bröt ut hann Riddarhuset genomföra tre mycket uppskattade medlemsträffar på Kronovalls slott, Löfstad slott och Gunnebo slott. Den sistnämnda ägde rum sommaren 2019 där inbjudan hade skickats ut till boende i Västra Götalands län och Hallands län. Träffarna har bland annat innehållit information om Riddarhusets verksamhet, guidad tur och gemensam lunch.

Då dessa träffar mottogs väldigt positivt med fullbelagda dagar, valde direktionen att utöka inbjudan även till andra områden där många ättemedlemmar bor. Det är ett unikt tillfälle för medlemmar från olika ätter att träffas och samtala, vilket annars endast sker vid adelsmöten och Släktföreningarnas dag vart tredje år.

Nu är det dags att starta upp medlemsträffarna igen. Först ut blir för boende i Uppsala och norra Stockholm. Vi träffas på Riddarhuset den 12 juni, med liknande upplägg som tidigare träffar, och hoppas att så många som möjligt har möjlighet att komma. Inbjudan till dagen kommer att skickas per post.

Det är även en inplanerad träff den 10 september på Saxå herrgård för ättemedlemmar boende i Värmland, Närke, Dalarna och Västmanland. Inbjudan skickas ut till berörda i augusti. ■

Karin Lilliehöök Kihl, riddarhuskanslist och evenemangsansvarig

Medlemsträffar

Värdepappersförvaltning

2021 var överlag ett starkt börsår med kraftiga uppgångar för aktiemarknader världen över. I USA steg S&P 500 med 27 procent, Nasdaq med 23 procent och Stockholmsbörsen (SIX Return) med 39,3 procent. Hercules Investeringsfond slutade 2021 på plus 16,95 procent vilket var -3,19 procent mot vårt jämförelseindex som steg med 20,14 procent. Fonden tappade mest på Globala aktiefonder. Den sammanlagt förvaltade förmögenheten har nu ökat till 4 618 mkr, ett nytt rekord!

De flesta trodde nog att 2021 skulle bli bättre än 2020 men det blev ännu ett kämpigt år.

Covid-19 gjorde sig påmind under hela året och trots lättnader och en viss återgång till ett mer normalt liv fick vi tampas med detta och sedan omikron.

Marknaderna såg positivt på den massiva ekonomiska återhämtningen som skulle följa med en återgång till en värld utan restriktioner. Fokus hamnade i stället snabbt på inflationen och de risker centralbankernas nedtrappning av stimulanspaketen skulle kunna innebära.

I november steg KPI i Sverige med 3,3 procent, vilket blev den snabbaste inflationstakten sedan augusti 2011. I USA låg inflationen på 5,4 procent i november. Den amerikanska centralbanken FED:s inflationsretorik har gått från »tillfällig» till »övergående» till »permanent». Långräntorna steg under året men föll dock tillbaka något mot slutet för att återigen stiga. Realräntan (räntan minus inflationen)

var -3,6 procent i november, så negativ har den inte varit sedan 1978.

Trots allt det negativa såg vi starka börser – TINA (There Is No Alternative) präglade ännu ett år. Det har alltså varit en synnerligen svårmanövrerad marknad, där Hercules kanske tack vare sin långa placeringshorisont ändå kunnat utvecklas stabilt.

Vi hoppas att 2022 ska arta sig bättre än 2021 men som vanligt finns det inga garantier och när vi blickar framåt ser vi fortsatt ett antal orosmoln.

Sverige och flera andra länder gick in i 2022 med skärpta restriktioner och i vissa fall regelrätta nedstängningar. Hushåll och företag har lärt sig att leva med virusets ekonomiska effekter men det kan bli ännu ett trögt år där konjunkturen kan komma att påverkas. Asien ser ut att ha omikron framför sig och med Kinas nolltolerans kan nya nedstängningar av hamnar och leverantörer skapa oreda i den globala handeln. Vissa globala flaskhalsar som varubrist och leveransförseningar har tyngt industrin men det finns tecken på att de värsta kan vara över. Specifika brister såsom halvledare till fordonsindustrin väntas fortsätta under året.

Den 15 maj gästas Riddarhuset av stråkkvartetten HYMM och dramatenskvådespelaren Hannes Meidal som framför en spännande konsertföreställning där kompositören Leoš Janáčeks stråkkvartett möter Leo Tolstojs Kreuzersonaten.

Foto: Birgit Wälsch.

Utvecklingen av omikron i Asien kan därmed bli helt avgörande.

Bränsle- och energipriserna är rekordhöga och kan fortsätta att påverka konjunkturen negativt. Mest troligt är dock att efterfrågan och världskonjunkturen stärks under året men oron för mer bestående inflation och stramare centralbanker kan snabbt ändra på detta.

Sist men inte minst, i skrivande stund har Ryssland just invaderat Ukraina, ett fruktansvärt angrepp. Omfattningen av de mänskliga och ekonomiska konsekvenserna är svåra att överblicka, och världens finansmarknader har reagerat med breda kursfall. Vi kan därmed tyvärr förvänta oss ännu mer volatila marknader samt snabba omallokeringar mellan sektorer och investeringsstrategier (såsom värde- och tillväxtaktier). Under februari föll Stockholmsbörsen med cirka 7 procent och är ned cirka 13 procent sedan årsskiftet. ■

Sten Ankarcrona, kassadirektör

Kultur

Vårens kulturprogram på temat *Entreprenörer – historia, samtid, framtid* belyser olika aspekter på entreprenörskap i historien och samtiden. Föreläsningsserien inleddes i februari av professor Karl Grandin som talade om Kungl. Vetenskapsakademien och två av dess förgrundsgestalter, Eva Ekeblad och Carl Johan Cronstedt. Kungl. Patriotiska Sällskapetets tillkomst och tidiga verksamhet uppmärksammades också denna kväll i ett föredrag av dess vice ordförande Christina von Arbin. Den 8 mars föreläste journalisten Eva-Karin Gyllenberg om ett antal svenska kvinnliga pionjärer och den 15 mars talade författaren Anders Johnson om några av 1800-talets svenska industrinilln och entreprenörer. Den 19 april tecknade historikern Michael H. Lindgren Christopher Polhems betydelsefulla insatser som uppfinnare och entreprenör.

I föreläsningsserien uppmärksammades även nyutgiven litteratur med koppling till den svenska adelns historia. Konsthistorikern docent Magnus Olausson föreläste den 29 mars om miniatyrporträttets funktion under perioden 1650–1850 med anledning av en nyutgiven samlingskatalog. Historikern Charlotte Borgerud berättade den 5 april om den europeiska riddarkulturen och den 26 april står Magnus Västerbros bok om Karl XII och hans tid i fokus.

Riddarhusets utställning 2022 har temat entreprenörskap och belyser adliga innovatörer och företagare under 400 år. För aktuell information hänvisas till Riddarhusets hemsida som kontinuerligt uppdateras.

Konsertprogrammet bjuder på sedvanlig variation med ett utbud som spänner över klassisk musik och militärmusik med några av Riddarhusets återkommande samarbetsparter på musikområdet. ■

Rebecka M. Adelswärd, direktionsledamot med ansvar för kultur och vetenskap

Kulturstöd

Riddarhusdirektionen lämnar ekonomiskt stöd till enskilda och organisationer för projekt med anknytning till Riddarhuset och Ridderskapet och adeln, företrädesvis av historisk art. Beslut om utdelning av kulturstöd sker vid direktionens sammanträde i december. Ansökningar om kulturstöd ska vara Riddarhuset tillhanda senast den 1 november.

Sammanlagt inkom 19 ansökningar. Vid direktionens sammanträde den 17 december 2021 beslutades att följande projekt skulle tilldelas Riddarhusets kulturstöd som 2021 uppgick till 200 000 kronor.

Maria Nordenswan-Holm: 20 000 kronor för *Släkten Nordenswans 250-årsjubileumsskrift*.

Sten De Geer: 20 000 kronor för en biografi över statsministern Louis De Geer.

Skara pastorat: 50 000 kronor för De la Gardie-orgeln i Varnhem – bildhuggeri.

Skoklosters slott: 30 000 kronor för en publikation över kvinnorna på Skokloster.

Jerker Heijkenskjöld: 30 000 kronor för en publikation om Annika Heijkenskjöld.

Kulturföreningen Christinas vänner: 20 000 kronor för en utställning om Carl Piper – tsarens mest dyrbare fånge.

Jonas Wallin: 30 000 kronor för *Diverse matrecept från Farmor Betty. Betty Gyllenswärds liv och receptsamling. Tidsbilder från 1800-talets herrgårdar och stadsvåningar*.

Ulf Gyllenhammar

Domänförvaltningen

Vi kan glädja oss åt ett bra ekonomiskt resultat för domänerna 2021 och riktar ett stort tack till våra förvaltare på Linköpings Skogstjänst och SUSA B. De har på bästa sätt utnyttjat den goda virkeskonjunkturen och trots stora avverkningar av barkborreangripen granskog nått bra resultat. För Löfstadstiftelsen har den sista etappen av fasad- och takrenoveringarna på slottet slutförts, som tur är har bergtåkten levererat ett stort överskott som används till att bekosta de stora renoveringarna.

Tyvärr har det blåst mycket vid flera tillfällen under de senaste månaderna och O. G. Pauli-stiftelsen har drabbats av en del skador som dock täcks av skogsförsäkringen. I skrivande stund har det snöat rejält kring Mellbystiftelsen, oklart om skogen har skadats. Vi är stora leverantörer till Södra och deras rekordresultat ger stora efterlikvider. Samtliga sågverk har redovisat överskott vilket ger dem möjlighet att samla i ladorna för kommande tider. Det har skett en stor omstrukturering inom sågverksbranschen under de senaste åren med flera stora nya utländska ägare.

Oklart vilka effekter som Rysslands angrepp på Ukraina får på virkesmarknaden, i vilket fall lär konkurrens från ryska sågverk vara obefintlig i EU och USA.

De stora avverkningarna av skadad granskog under de senaste tre åren innebär att vi måste göra nya skogsbruksplaner som tar hänsyn till att åldersstrukturen har ändrats i våra skogar. Tyvärr har man tvingats att slutavverka bestånd som inte varit riktigt mogna.

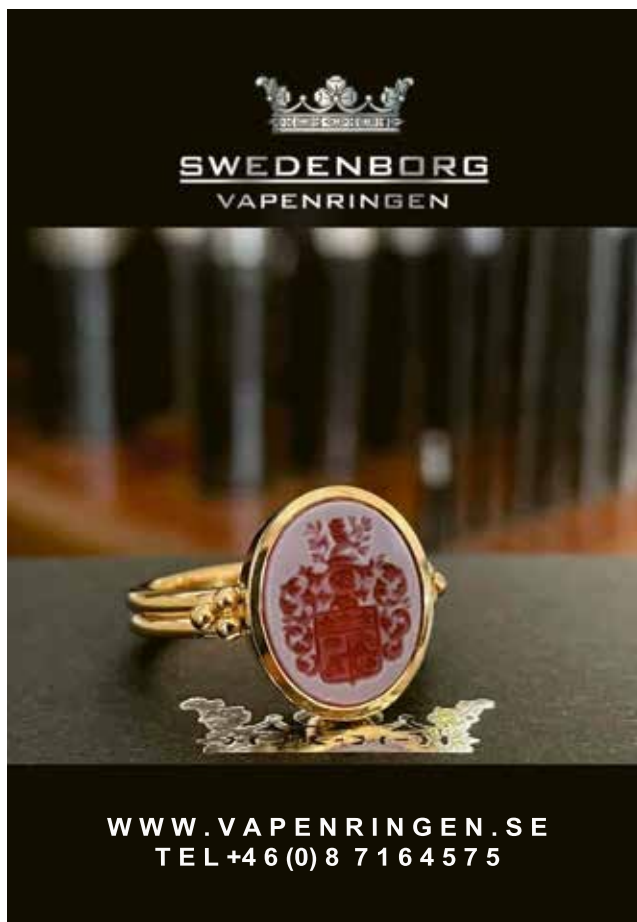
Arbete pågår nu med undersökningar och projektering av hur fukt- och klimatproblemen på Löfstad slott bäst kan åtgärdas. Det är ett spännande, svårt och dyrt projekt men nödvändigt för att långsiktigt hålla hög klass på slottet och inventarierna. ■

Hans von Stockenström, domändirektör

Sök ur Riddarhusets fonder!

Riddarhuset är anknuten förvaltare av 331 stiftelser. Medel ur dessa delas ut som stipendier och understöd till ekonomiskt behövande enligt regler som den som inrättat respektive fond har upprättat.

Riddarhuset delar årligen ut cirka 52 miljoner kronor i stipendier och understöd. Ansökan till medel ur fonderna sker digitalt under perioden 1 juli–15 oktober varje år.

Ansökningslänk finns under denna period upplagd på riddarhuset.se. ■

Christina Neuman, stipendie- och understödshandläggare

Uppmärksammas insats

Svenska Heraldiska Föreningen tilldelade 2020 Riddarhuset (Ridderskapet och adeln) sin förtjänstmedalj. Överlämnandet försenades på grund av pandemin till den 12 mars 2022 då föreningens årsmöte hölls på Norrlands nation i Uppsala. Riddarhussekreteraren Erik Drakenberg mottog vid det tillfället medaljen med tillhörande diplom av föreningens ordförande Henric Åsklund. Motiveringen lyder:

För sina insatser för det heraldiska och genealogiska kulturarvet, i synnerhet det monumentala bokverket *Riddarhusets vapensköldar*. Riddarhuset har under århundraden vårdat och värnat sina medlemmars ättartavlor och heraldiska vapen och utgivningen av *Riddarhusets vapensköldar* är en milstolpe i den heraldiska litteraturen.

Erik Drakenberg höll därefter ett föredrag om Riddarhusets historia och verksamhet för de omkring 40 deltagarna. ■

Magnus Bäckmark, riddarhusgenealog

Svenska Heraldiska Föreningens förtjänstmedalj tilldelades Riddarhuset i mars 2022.

Foto: Dick Norberg

Riddarhuset och GDPR

Riddarhuset är angeläget om att hantera personuppgifter med hög säkerhet. Endast behörigt anställda och uppdragstagare som behöver behandla personuppgifter för att Riddarhusets ändamål ska kunna uppfyllas har tillgång till dem. För behandling av ättmedlemmars personuppgifter gäller i korthet följande:

I Riddarhusets dataregister Riddarhusprogrammet finns, förutom information från ättmedlemmarna själva, information från offentliga källor. Dessa uppgifter samlas i Adelsregistret, Stiftelseregistret och Kapitulationsregistret. Riddarhuset behöver uppgifterna för att kunna fullgöra sina skyldigheter enligt *Riddarhusordningen* och som

anknuten förvaltare till de stiftelser som Riddarhuset förvaltar. Till dessa skyldigheter hör att ha en korrekt förteckning över vilka som tillhör de ätter som bildar Ridderskapet och adeln, bland annat för att kunna avgöra vem som har representationsrätt på Riddarhuset i samband med adelsmöte och vilka som är behöriga till medel från stipendie- och understödsfonderna. Genealogierna har dessutom stor betydelse för forskningsändamål. Vidare behöver Riddarhusets ibland ha kontakt med sina medlemmar varvid adressuppgifter från Adelsregistret används, ibland även för släktföreningars räkning.

Du har rätt att få felaktiga eller ofullständiga uppgifter rättade eller kompletterade om det är relevant givet

ändamålet med behandlingen. Du har rätt att i vissa fall få dina uppgifter raderade. Du har rätt till begränsning av behandlingen av dina uppgifter och rätt att invända mot densamma. Du har rätt att få veta varifrån de behandlade uppgifterna kommer, om inte från dig själv. Du har också rätt att få tillgång till våra behandlade uppgifter om dig, ett så kallat registerutdrag.

Ett dokument som beskriver hur Riddarhuset hanterar personuppgifter finns att läsa på Riddarhusets hemsida, riddarhuset.se.

Riddarhussekreteraren är kontaktperson för alla frågor som rör GDPR, e-post: gdpr@riddarhuset.se.

Riddarhuset i Finland

TISDAGEN DEN 1 MARS återupptogs under högtidliga former adelsmötet 2021, exakt ett år efter öppningen. På grund av pandemin ajournerades adelsmötet i samband med öppningen den 1 mars 2021.

Adelsmötet i Finland har ett annat upplägg än dess motsvarighet i Sverige. Under en intensiv månad hålls sex plenimöten. I skrivande stund har tre av dessa hållits och utskottet är i full gång med att behandla inlämnade motioner och petitioner samt att gå igenom de olika verksamhetsområdena. Utskottets betänkanden presenteras för adelsmötet under fjärde plenum varefter de behandlas under

femte plenum. Sjätte och sista plenum hålls den 24 mars. Adelsmötet avslutas därefter traditionsenligt med riddarhusbalen lördagen den 26 mars.

För kansliet och direktionen innebär adelsmötet bråda dagar. Verksamheten för treårsperioden 2018–2020 samt 2021 har sammanställts. Samtidigt har vi blickat framåt och föreslagit mål och ramar för den kommande treårsperioden.

I början av året blev renoveringen av Riddarhusets nordöstra hörn klart. Arbetet omfattade installationen av en kombinerad person- och varuhiss, vilken väsentligt förbättrar logistiken och

tillgängligheten. Därtill renoverades toaletterna i andra våningen, varav en nu har tillgänglighetsanpassats. Samtidigt renoverades kanslipersonalens kök och toalett samt kökstrappuppgången.

Köket i andra våningen renoverades för att motsvara de krav som cateringföretagen ställer. Tre av de mest använda cateringföretagen tog aktivt del i planeringen av utrymmet. Under arbetets gång uppdagades problem med elsystemet och två vvs-ledningar. Problemen och de därpå följande arbetena visade sig tyvärr vara större än man kunnat ana. Hundratal meter av »döda« kablar togs bort och elcentralerna i både första och andra våningen ersattes av moderna centraler. Flera onödiga krökar på vvs-rören avlägsnades för att minska risken för framtida problem och läckage.

Riddarhuset har haft glädjen att motta ett betydande arv av herr Hannu Wuorenheimo. Riddarhusdirektionens avsikt är att upprätta en fond vars avkastning ska användas för fastighetens underhåll.

Uthyrningen av Riddarhussalen, som var överraskande livlig även under 2021, närmar sig nu snabbt en normal nivå. Kulturprogram, framför allt konserter, dominerar. Ta gärna del av aktuella evenemang på www.riddarhuset.fi. ■

Johan von Knorring, riddarhuskamrerare

Foto: Ralf Åström, Finlands Riddarhus.

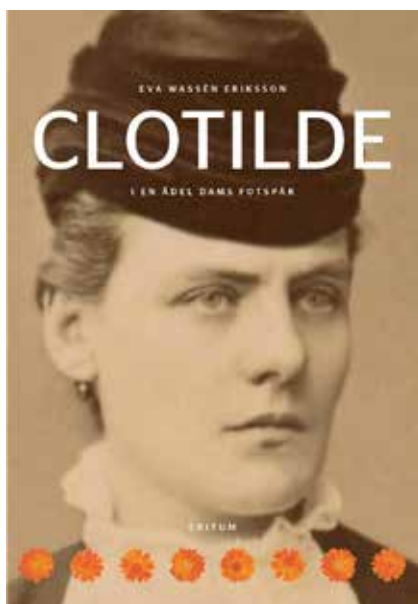
Nytt i biblioteket

Johanna Aminoff-Winberg
Finlands Adelskalender 2022
608 s., illustrerad, Finlands Riddarhus 2021

Den 43:e upplagan av *Finlands Ridderskaps och Adels kalender* utkom i december 2021. Kalendern är en presensmatrikel och redovisar det aktuella personbeståndet inom de introducerade ätterna vid Finlands Riddarhus. *Finlands Adelskalender* finns till försäljning i Sveriges Riddarhus webbutik.

Eva Wassén Eriksson
Clotilde. I en ädel dams fotspår
108 s., illustrerad, Editum 2022

Denna bok handlar om hovmarskalksdottern Clotilde Eleonore (1850-1934), tillhörande den numera utslocknade friherrliga ätten von Höpken nr 161. Hon

ville ha en familj, men hon ville inte gifta sig – en svår önskan för en fröken i slutet av 1800-talet. Men Clotilde lyckades uppnå sitt mål och hjälpte under sin levnad inte mindre än 17 fosterbarn som hon räknade som familj. När Clotilde avled 1934 var hon en förmögen dam och hon efterlämnade bland annat en donationsfond till Riddarhuset att förvalta.

Författaren Eva Wassén Eriksson är släktforskare och har fått gräva ordentligt för att hitta material om denna kvinna som levt enligt devisen verka utan att synas. Förutom ett ömt tecknat livsporträtt av huvudpersonen Clotilde får läsaren veta mer om Bogesunds slott, fideikommiss, oäkta barn och fosterbarn.

Gerhard Schönbeck
Mannen som försvann. Märkliga upptäckter i Fredrik Hippolyte von Schantz kölvatten
528 s., illustrerad, Gerhard Schönbeck 2021

En spännande historia om sökandet efter en sjöman som försvann i havets djup i mitten av 1800-talet. Berättelsen redovisar på ett lättläst och medryckande sätt en detaljerad och illustrerad forskning för alla med det minsta intresse av släktforskning, sjöfart, stockholmiana eller 1800-talets vardag.

Två böcker som utkommit 2022 och som finns att läsa i Riddarhusets bibliotek. Till vänster: Clotilde. I en ädel dams fotspår. Upp till höger: Köpmansfurstens arv.

Fredric Bedoire, Ulrich Lange, m.fl.
Köpmansfurstens arv. Erstavik, Petersenska huset, herrgårdslandskapet och rekreation för en växande storstad
256 s., illustrerad, Hemera bokförlag 2022

Ett rikt illustrerat verk om köpmansfurst Herman Petersens arv som inte bara består av slott och palats utan även av välbevarade agrara miljöer och ett stort sammanhängande naturområde i direkt anslutning till huvudstaden.

Ulf Lagerström
Sörby säteri. Ägare och brukare under sex sekler.
144 s., illustrerad, Ulf Lagerström 2021

Bååt, Horn, von Scheven, Ribbing och Löwen är några av de ätter som ägt och bebott Sörby säteri i Torsåker, Gnesta kommun, utanför Stockholm. Skriften ger en historik över säteriet och dess brukare, ägare och arrendatorer under sex sekler.

Riddarhuskanslist och eventgeneral

Administratör och projektledare av rang

Text: Louise Ribbing.

FÖR ATT PÅ BÄSTA sätt serva Riddarhusets 28 000 ättmedlemmar behövs en bra administration. Riddarhuset får mängder av apropåer och frågor per telefon, e-post, brev och personliga besök. Nästa samtliga passerar vid något tillfälle riddarhuskanslisten Karin Lilliehöök Kihl, som antingen tar hand om ärendet själv eller lämnar det till rätt person. På hennes eget bord ligger också alla kontakter med släkt- och sällskapsföreningarna, bokningar till festvåningen, administration av kapitationsavgift samt hantering av diverse protokoll och handlingar. Även interna göromål som att se till att lokalerna städas, fönstren putsas och uppdatera semester- och jourlistor är hennes ansvar. Det går nog att påstå att hon är involverad i det mesta som rör kansliet.

TILLSAMMANS MED Riddarhusets kommunikationsansvarige utvecklar hon också Riddarhusets kommunikationsarbete, sköter Riddarhusets sociala medier på Instagram och skriver Riddarhusets nyhetsbrev tillsammans med kommunikationsansvarige och riddarhusamanuensen.

Karin Lilliehöök Kihl är utbildad socionom och arbetade med socialt arbete i tio år innan hon anställdes som riddarhuskanslist 2013.

– I takt med att Riddarhuset har ökat sin utåtriktade verksamhet har min tjänst utvidgats. Som evenemangsansvarig tar jag hand om alla externa och interna event, såsom Axel Oxenstierna-priset, Släktföreningarnas dag, adelsmötet, medlemsträffar och liknande.

Det är ordning och reda på Karin, som gillar både post it-lappar och digitala checklistor och som är en utomordentlig projektledare. Hon skrattar lite åt benämningen eventgeneral med tanke på att hennes katt heter Majorskan och hennes man är överstelöjtnant Peter Kihl. Själv tillhör hon ätten Lilliehöök af Gälared och Kolbäck och hade däri-genom en viss kunskap om Riddarhuset innan hon sökte tjänsten som kanslist.

– Jag var engagerad i RAUK och deltog i min ätts släktförenings aktiviteter innan jag började på Riddarhuset. I

dag ingår jag i Adelsförbundets styrelse och i Lilliehöökska släktföreningens styrelse.

Hon är intresserad av historia, älskar att arbeta med människor och att planera events. Helt klart rätt kvinna på rätt plats.

– I mitt dagliga arbete kommer jag i kontakt med massa olika härliga människor i en historisk miljö, det kan inte bli bättre än så! ■

Karin Lilliehöök Kihl, riddarhuskanslist och evenemangsansvarig.

Foto: Dick Norberg

Donationer, depositioner och förvärv

oktober 2021–mars 2022

Text och foto: Göran Mörner, riddarhus-genealog

DONATIONER

Nordenfelt

Herr Hugo Nordenfelt, Stockholm, har donerat en större samling av äldre adliga sigillavtryck.

Mannerheim

Carl Gustaf Lars Augustin Mannerheims (1915–2011) arvingar, har genom Agnes Mannerheim, Stockholm, donerat åtta sigillavtryck med vapnet för adliga och friherrliga ätterna Mannerheim nr 1260 respektive nr 277.

Odencrantz

Fru Agneta Bergquist, född Lorichs, Stockholm, har donerat en guldring med infattad blodsten med vapnet för adliga ätten Odencrantz nr 1947.

Ankarcrona

Ledamoten av riddarhusdirektionen, herr Sten Ankarcrona, Stockholm, har donerat tio olika föremål.

En stålstamp utan skaft med vapnet för utdöda friherrliga ätten Sture nr 187. Stampen har högst troligen hamnat i ätten Ankarcronas ägo genom friherr-

innan Charlotta Sture (1799–1843) som var gift med Theodor Wilhelm Ankarcrona (1794–1865). Friherrliga ätten Sture nr 187 upphöjdes i friherrlig värdighet 1720 men utslocknade på svärdssidan 1875 och på spinsidan 1887. Ätten var en utgrening ur adliga ätten Natt och Dag nr 13.

En stålstamp med skaft av sten med vapnet för utdöda friherrliga ätten Bergensträhle nr 400. Stampen har nog hamnat i ätten Ankarcronas ägo genom Ebba Fredrika Bergensträhle (1833–1891) som var gift med Johan Henrik Ankarcrona (1826–1884) som var son till ovan nämnde Theodor Wilhelm.

Tre andra stampar med endast monogram går inte med säkerhet att identifiera.

En tvåsidig blå carneolstamp i infattning av guld med monogrammet »S S A«. Här kan man med god anledning anta att bokstaven A i monogrammet står för Ankarcrona.

I donationen ingår även en tryckt likpredikan över herr Theodor Ankarcrona daterad den 5 december 1750. Den Theodor som passar in på detta datum är den förste Ankarcrona. Det var amiralen och landshövdingen i Stockholms län, Theodor Christophers (1687–1750), som hade adlats den 3 juli 1717 i Lund av Karl XII med namnet Ankarcrona och introducerats 1719 under nr 1534. Han slöt själv sin ätt den 2 november 1750. Hans yngre broder Jacob Christophers (1693–1755) kom att adlas den 22 november 1751 på Stockholms slott av Adolf Fredrik med samma

Vapenring i guld med infattad blodsten för adliga ätten Odencrantz nr 1947.

Sigillstamp, friherrliga ätten Bergensträhle nr 400.

Sigillstamp, friherrliga ätten Sture nr 187.

namn och vapen som den ett år tidigare avlidne brodern. Hans söner introducerades den 7 augusti 1756, med eget nummer dock, under nr 1965.

En skrift: *Tal om förbindelsen emellan landtbruk, manufacturer, handel och sjöfart* av Theodor Ankarcrona daterat den 12 juli 1744.

En handskriven beställning och/eller kvittens på »150 infanteri mousquetter». Signerad av Carl Cronstedt den 7 juli 1742 och T. (den nyss nämnde Theodor) Ankarcrona den 8 juli 1742.

Donationens mest praktfulla föremål är en ytterst påkostad och stor läderpärm med vapnet för ätten Ankarcrona inpräglad och kolorerat. Pärmens innehåller sexton fotografier av tivoliparken i Kristianstad och är en gåva till »Herr Öfversten och Kommendören Axel Ankarcrona» av »Christianstads Borgerskap» undertecknat den 3 juli 1891. Översten Axel Oscar Ankarcrona (1828–1908) var den drivande kraften i tivoliparkens försköning och skötsel.

Del av Sten Ankarcronas donation, skrifter och sexton fotografier inbundna i läderpärm.

Ankarcrona

Före detta ordföranden i riddarhusdirektionen, herr Henric Ankarcrona, Stockholm, har donerat ett exemplar av Riddarhusets medalj i guld i 23:e storleken (RHstGM) som tillhört hans fader, ledamoten av riddarhusdirektionen, Sten Teodor Stensson Ankarcrona (1904–1981). Han tilldelades medaljen 1974 av Riddarhusets medaljnämnd. Se artikel i slutet av *Adelskalendern 2022* för utförligare beskrivning av Riddarhusets medalj, dess historia samt lista över mottagare.

DEPOSITIONER

Lagerberg

Huvudmannen, herr Joen Lagerberg, Stockholm, har deponerat sköldebrevet i original för adliga ätten Lagerberg nr 1112.

Före detta häradshövdingen i Vista och Norra Vedbo härader i Jönköpings län och Vartofta härad i Skaraborgs län och före detta hauptmannen för Visingsborgs grevskap, Lars Jonsson (1608–1688), adlades den 14 maj 1687 på Stockholms slott av Karl XI med namnet Lagerberg. Ätten introducerades genom hans söner den 7 februari 1689.

Vapnet är delvis talande. En sköld av guld som är belagd med en blå balk. I de gyllene fälten finns varsin grön lagerkvist. Lagerkvisten återkommer i hjälmprydnaden mellan två örnvingar. Örningarna kan möjligtvis vara hämtade från Lars Jonsson Lagerbergs andra hustrus vapen. Hon hette Anna Örnevinge (död 1672).

Sedan 1996 finns ytterligare en handling med anknytning till ätten Lagerberg i Riddarhusets arkiv. Då donerade före detta riddarhussekreteraren, överste Per Lagerberg (1916–1999) friherrebrevet i original för utdöda ointroducerade friherrliga ätten Lagerberg.

Riksrådet samt Riddaren och Kommandören av Kunglig Maj:ts Orden (Serafimerorden) Carl Lagerberg (1708–1767) upphöjdes i friherrlig värdighet den 8 december 1758 på Stockholms slott av Adolf Fredrik. Ätten introducerades aldrig på Riddarhuset. Carl Lagerberg slöt själv sin friherrliga ätt på svärdssidan den 7 maj 1767 och hans dotter Beata Sofia (1759–1841) slöt ätten på spinsidan den 13 november 1841.

Vapnet är fyrstyckat med ett blått utböjt kors som är belagt med det Lagerbergska stamvapnet. Något ovanligt är att

denna hjärtsköld är oval. Det blå korset är i ytterkanterna prytt med fyra gyllene serafhuvuden (änglaansikten med sex vingar) som visar hans värdighet som serafimerriddare. I det första övre gyllene fältet finns en röd hermelinsbrämad riksrådshatt som symboliserar Carl Lagerbergs värdighet som riksråd. Det andra fältet är i purpur och har en balk i silver som är belagd med en hand som håller en liljeblossa »Betecknandes detta den Rättrådighet, ära och Uprichtigkeit, hvarmed Herr Riks Rådet förvaltats sina Embeten«. Det tredje fältet

Vapen ur sköldebrev, adliga ätten Lagerberg nr 1112.

Riddarhusets medalj i guld i 23:e storleken tilldelad Theodor Stensson Ankarcrona (1904–1981) 1974. Medaljen delades ut sista gången 2004. Åtsida föreställande Fredrik I.

innehåller det Danckwardt-Lillieströmska vapnet. Carl Lagerbergs första hustru hette Hedvig Catharina Danckwardt-Lillieström (1727–1745) och hans andra hustru var hennes kusin Catharina Maria Danckwardt-Lillieström (1728–1792). Den vänstra hjälmprydnaden ovanpå skölden är den Danckwardt-Lillieströmska hjälmprydnaden men förändrad på så sätt att den har två franska liljor i stället för en sådan. Blasoneringen i sköldebrevet innehåller en mycket ovanlig förklaring att de två franska liljorna representerar hans båda hustrur. Det nedersta gulfältet har ett blått svärd och en grön lagerkvist i kors »... och har afseende på Herr Riks Rådets i Domare wäsendet och Lagfarenbeten förde Embeten.«

Adelswärd

Friherre Gustaf Adelswärd, Adelsnäs, Åtvidaberg, har deponerat följande handlingar: sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten Adelswärd nr 1707, en samtida sköldebrevskopia för samma ätt, friherrebrevet i original för friherrliga Adelswärd nr 249, grevebrevet i original för utdöda grevliga Adelswärd nr 138 samt fideikommisshandlingar för Adelsnäs. Handlingarna var sedan tidigare redan utlånade till Riddarhuset för digitalisering. Se »Heraldica Varia« i *Arte et Marte* 2019:2 för beskrivning och bilder av dessa föremål. ■

Friherrliga ointroducerade ätten Lagerberg.

Donera, deponera eller digitalisera

Sköldebrev är viktiga historiska handlingar och dessvärre ofta skrivna på mycket sköra dokument som kräver professionell hantering och förvaring. Den som har ett sköldebrev i sin ägo kan utan kostnad och på ett tryggt och säkert sätt lämna det till Riddarhuset för förvaring, antingen genom donation eller deposition.

En donation innebär att Riddarhuset får föremålet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av föremålets förvaringsmiljö. Ett annat alternativ är deposition, vilket innebär att äganderätten kvarstår hos deponenten men att sköldebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv. Många väljer att omvandla tidigare deponerade sköldebrev till donation. Fördelarna är många, utöver de som redan nämnts. Donatorn erhåller en livstidsprenumeration på *Adelskalendern* och om det dessutom rör sig om en levande ätts sköldebrev så publiceras vapnet med dess blasonering på en helsida i kommande *Adelskalender*.

Riddarhuset vill gärna ta del av sköldebrev som finns i privat ägo. Därför erbjuder Riddarhuset en kostnadsfri digitalisering av sköldebrev med högupplöst skanning. Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev i privat ägo eller på offentliga institutioner. Kontakta riddarhusgenealog Göran Mörner med sådana upplysningar och för mer information om donation, deponering eller digitalisering av sköldebrev och andra föremål.

E-post: goran.morner@riddarhuset.se,
tel. 08-723 39 95.

Emma Frans blev årets förebild(t)

»Emma Frans är en tolkare och överbryggare från det vetenskapligt svårförståeliga till det begripliga och tillgängliga i avgörande och obegripliga ödesfrågor som covid-19. Emma har samtidigt kritiskt resonerat om väsentliga uppgifters trovärdighet. Hon beskriver allt med en humoristisk, lätt satirisk och välbehövlig knorr.«

Med den motiveringen utsågs Emma Frans till Årets förebild(t) av Bildtska släktföreningen på Medelhavsmuseet i februari 2022. Stipendiet på 75 000 kronor har bildats för att uppmärksamma en individ som i sitt engagemang har varit en förebild för släktföreningens medlemmar. Det är medlemmarna som nominerar och är involverade i processen fram till att kandidaterna presenteras för en kommitté.

Stiftelsen C. J. och H. R. Hiertas Minne

Stiftelsens ändamål är att genom understöd främja vård av behövande gamla och/eller sjuka adliga och andra personer.

Ansökningsblankett kan antingen rekvireras genom insändandet av frankerat kuvert till Stiftelsen C. J. och H. R. Hiertas Minne, c/o SEB Private Banking, Stiftelser, K G5 106 40 Stockholm eller laddas ner från nätet på www.stiftelseansokan.se.

Ansökningar kan skickas antingen till ovanstående adress eller digitalt enligt anvisningarna på nätet.

Ansökan ska vara stiftelsen tillhanda senast den 30 juni 2022.

Juryn består av Eva Hamilton, ordförande vid Luleå universitet (tidigare vd SVT), Jonas Hafström, ordförande vid Lunds universitet och Nils Bildt, ordförande i Bildtska släktföreningen.

Elin Bildt som lett arbetet kommenterade att det är väldigt roligt att detta nu är i hamn för första gången. Från idéer på styrelsemöten, diskussioner och skisser, till förankring med hela släktföreningen, till att priset delas ut för första gången. Stipendiet syftar till att uppmärksamma en förebild för andra genom att visa och främja civilkurage och medmänsklighet och för att skapa ett gemensamt engagemang i släkten.

Direkt efter prisutdelningen gav Emma Frans och Carl Bildt dagsaktuella reflektioner och utsikter om covid-läget. Emma Frans lyfte fram glädjen och nyfikenheten av att kunna följa vetenskapens utveckling i realtid – IRL. Vidare berörde hon bredden i utmaningarna i en pandemi, där de samhällsekonomiska och informationsmässiga (»infodemi«) konsekvenserna nämndes.

Carl Bildt gjorde reflektioner utifrån sina erfarenheter och sitt uppdrag som sändebud för АСТА, ett projekt inom WHO, för att påskynda utveckling och tillgängliggörande av vaccin. De politiska utmaningarna att få till begränsningar i mängden handelshinder är uppenbart en lärdom inför framtida utmaningar/pandemier. ■

Nils Bildt, ordförande

Foto: Chachi A. Bildt.

Släktföreningarnas dag 2021

Text: Karin Lilliehöök Kihl, evenemangs-ansvarig.

DEN FÖRSTA advent 2021 genomfördes den tredje Släktföreningarnas dag. Av de 114 släktföreningar som finns registrerade i *Adelskalendern* hade representanter för närmare 70 samlats i Riddarhusalen. Direktionens ordförande Patrik Tigerschiöld hälsade alla välkomna. Moderator för dagen var riddarhussekreterare Erik Drakenberg som höll ett anförande om Riddarhuset och dess aktuella verksamhet.

Dagens första talare var ordförande för Silfverstolpeska släktföreningen Marie Silfverstolpe som berättade om föreningens arbete med att rekrytera nya medlemmar. Hon talade om hur de blickade mot framtiden och vikten av att lyssna på sina medlemmar samtidigt som man inte ska glömma historien.

Direktionens kassadirektör Sten Ankarcrone talade om olika ekonomiska frågor med fokus på Herculesfonden som Riddarhuset förvaltar. I dag har sex släktföreningar valt att placera sina medel i fonden som är specialbildad enligt lagen om investeringsfonder. Riddarhuset har för närvarande över 330 stiftelser under förvaltning vilket gör det enklare att förvalta dem i en fond. Minimum för en släktförening att gå med i är 500 000 kronor i insättning med placering på 5–10 år. Potentiella investerare godkänns av riddarhusdirektionen.

Släktföreningen Tham och Tamms ledamöter Sebastian Tham och Claës Tamm berättade om den nya medlemsdatabas som de upprättat för sin släktförenings medlemsregister. Det tidigare medlemsregistret bestod av ett kalkylblad, vilket blev tungt att administrera och skapade strukturproblematik. I

det nya registret samlas all data och information i en databas hos en leverantör vilket gör det smidigt att hantera. Släktföreningen hanterar även sina utdelningar av stipendier och understöd i databasen. Tidigare fick de in sina ansökningar via brev men i dag kan medlemmarna ansöka via deras hemsida och styrelsen behandlar ansökan på samma plats. Den typ av databas som Tham och Tamm nu har anslut sig till har Riddarhuset använt i fem år för stipendier och understödshanteringen och kommer nu även ansluta för hanteringen av kapitationsavgiften och adelsmötet.

Gemensam lunch intogs i Lantmarskalksvåningen där deltagarna fick en välsmakande vegansk meny. Efter

lunchen utgick programpunkten *Släktföreningar behöver inte ha samma regler som Riddarhuset*. I stället höll riddarhusgenealog Göran Mörner ett uppskattat föredrag om adliga namn *Allt du vill veta om adliga namn men inte vågar fråga*.

Dagen avslutades med att ordförande för Bildtska släktföreningen Nils Bildt berättade om deras släktföreningsstipendium Årets förebild(t) som de delar ut till en individ eller organisation som genom sitt engagemang och medmänsklighet visat sig vara en förebild till gärna de yngre generationerna.

Det blev en lyckad dag med en härlig stämning och Riddarhuset ser redan fram emot nästa Släktföreningarnas dag 2024. ■

Gemensam lunch intogs i Lantmarskalksvåningen.

Foto: Jens Sjunnesson.

Av de 114 släktföreningar som finns registrerade i Adelskalendern hade representanter för närmare 70 samlats i Riddarhussalen.

Sten Ankarcrona, Nils Bildt, Claës Tamm, Erik Drakenberg, Göran Mörner och Marie Silfverstolpe var några av talarna vid evenemanget.

Publiken gavs möjlighet att ställa frågor till föredragshållarna. Här Jan-Eric Gyllenram med Erik Drakenberg i bakgrunden.

SAMMANKALLNING AV KVINNLIGA ORDFÖRANDEN I SLÄKTFÖRENINGARNA

Bästa ordförande!

Jag är ordförande i Estenbergska släktföreningen som finns representerad på Riddarhuset. Den 28 november var jag inbjuden tillsammans med övriga föreningar till Släktföreningarnas dag, ett trevligt möte med möjlighet att skapa nya kontakter.

När jag kommit hem slogs jag av tanken att där kanske fanns ett intresse bland kvinnliga ordförande att starta ett nätverk (vi är i dag tjugo kvinnor). I ett sådant nätverk skulle vi få möjlighet att diskutera frågor gällande exempelvis föreningsarbete ur ett kvinnoperspektiv.

Om ett sådant intresse finns ber jag dig kontakta mig per e-post xmarie_andersson@yahoo.se eller per telefon 070-209 67 97.

Marie Estenberg Andersson

Från släktföreningarna

Aminoff

Den 17 augusti 2019 for cirka 65 medlemmar i släktföreningen Aminoff med båt till Waxholms fästning för utflykt med möte. Alla släktgrenar, utom den fjärde yngre, var representerade, liksom även systerföreningen i Finland. På fästningen leddes vi runt av två ciceroner och fick lära oss det mesta om ryssens, och andras, härjningar i östra Sverige. Många deltagare lät sig avfotograferas framför porträttet av Gustav Aminoff som var kommandant en kort tid. Besöket avslutades med en lunch i glatt samspråk. Vi for därefter tillbaka till Stockholm med färja och skingrades temporärt.

Klockan 18.15 var det åter samling, nu i Riddarhuset, där Alexis presenterade Riddarhussalen. Den Aminoffska huvudmannen har där säte bland friherrarna, till höger om ordföranden från salen sett, vilket kommer sig av att de 300 äldsta adelsätterna samt kommandörsätterna 1778 upphöjdes till den 2.a klassen, eller riddarklassen, och därmed räknades som högadel, obetitlad sådan, tillsammans med den betitlade adeln, nämligen grevar och friherrar, vilka räknades till 1.a klassen. Övriga adelsätter räknades till 3.e klassen, även kallad svenneklassen. Systemet avskaffades 1810, från vilken tid alla ätter äger var sin röst. Många av deltagarna lät sig avfotograferas framför den Aminoffska vapenskölden.

Klockan 18.45 började det ordinarie släktmötet vilket avlöpte i god ordning. Bland annat reviderades stadgarna. Ändringarna var dels av kosmetisk karaktär, dels för att stadfästa praxis.

Efter drink avnjöts sedan middagsbuffé i Lantmarskalksalen. Placeringen var fri, stämningen mycket god och många fann både gamla och nya vänner.

Den allmänna uppfattningen efter dagen var att den varit mycket lyckad. Många menade att detta bland annat berodde på att även barn kunde delta, vilket gjorde att fler familjer kunde närvara. Dessutom blir stämningen då gärna mer otvungen, och inte minst, ett intresse grundläggs hos nästa generation.

Nästa släktmöte är planerat till den 13 augusti 2022. Programmet omfattar ett besök på Kungliga slottet klockan

13.30, varunder Alexis Aminoff framför ett kåseri om »Aminoff vid Kungliga Hovet«. Därpå följer släktmöte och middag på Nya Sällskapet i Stockholm, med början klockan 16.30. Börje Marklund kommer att hålla en introduktion i vad man kan åstadkomma med släktforskningsprogram.

Kallelse kommer att sändas ut till föreningens medlemmar per e-post. Intresserade som vet eller tror att föreningens sekreterare, Georg Aminoff, inte har vederbörandes e-postadress, är välkomna att sända ett meddelande härom till geonoff@gmail.com. ■

Georg Aminoff, sekreterare

Breitholtz

Fredagen den 10 september 2021 träffades medlemmar ur Breitholtz släktförening i Riddarhuset. Mötet som annars hålls vart fjärde eller femte år hade skjutits fram från 2020 på grund av pandemin.

Eftermiddagen inleddes med släktmöte, där en helt ny styrelse valdes och den sittande avtackades efter lång och trogen tjänst. Därefter fotograferades deltagarna och fortsatte mot Stenhallen för mingel och mousserande vin. Alla kunde glädjas åt att föreningen som grundades 1950 står stark och drivs vidare med nya krafter.

Middagen intogs i Lantmarskalkssalen och sorlet var högt bland de runda borden. Det märktes att många hade längtat efter den sociala samvaron med andra släktingar. Kaffe och avec intogs i Sällskapsvåningen och tillställningen fortsatte långt in på kvällen.

Nästa släktmöte och fest är bokat på Riddarhuset fredagen den 23 maj 2025. Det blir inte bara föreningens 75-årsjubileum utan även 375-årsjubileum då Breitholtz adlades i maj 1650. ■

Claes Breitholtz, ordförande

Schildt

Ett ordinarie släktmöte med sammankomst på Historiska museet och en presentation i Hedvig Eleonora kyrka av silversmeden Sebastian Schildt om hur han skapat verket Livets träd arrangerades av Föreningen släkten Schildt i Sverige år 2021.

Söndagen den 22 augusti samlades tjugotalet medlemmar inledningsvis i den abonnerade museisalen Lejongången, en ovanligt rymlig lokal för vår lilla förening som valts för att kunna arrangera släktmötet så tryggt som

möjligt under pandemin. Vida glasdörrar stod öppna mot museets innergård där vi ute i solskenet intog kaffe och bakverk. Nästan två år hade passerat sedan den senaste träffen och glädjen var stor över att kunna ses igen. Föreningsmötet hölls i salen där vi var omgivna av allegoriska skulpturer av dygderna tapperhet, rättvisa och måttfullhet. De är från 1600-talet, samma århundrade som vår ätt introducerades.

Som alltid vart tredje år fattades besluten med en ordförandeklubba i jakaranda och silver, vari vårt vapen är ingraverat, en klubba signerad Sebastian Schildt. Denna gavs generöst till släktföreningen av Gunilla Schildt när hon efter nästan två årtionden som dess ordförande avgick 2009.

Nu önskade Johannes Schildt och Sara Herring utträda ur styrelsen efter nio år och avtackning skedde med bokgävor. Lena Schildt valdes in på ledamotsposten som hennes dotter just haft. Eva Schildt, Johan Schildt och undertecknad omvaldes – allt enligt valberedningens förslag. Till ny hedersledamot utsågs Ulrika Kjerrulf, tidigare vice ordförande. Hon har även varit redaktör för och flitig skribent i medlemsbladet *Mellan sköldarna* samt har släktforskat, vilket resulterat i boken *Schildtar i Småland – en inblick i en krigaradelssläkts liv under 1600- och 1700-talen*, som hon har skrivit tillsammans med sin syster Gunilla. Utgivningen skedde med kulturstöd från Riddarhuset.

Efter mötets avslutande vidtog en promenad till nästa programpunkt. På vägen passerade vi Oxenstiernska malmgården och vi stannade till vid den då nyöppnade restaurangen Oxenstiernan, som drivs av Sebastian Schildt. Tidigare har han lagat många utsökta middagar till våra släktmöten tillsammans med sin bror skattmästaren Johan.

Framme i Hedvig Eleonora kyrka presenterade Sebastian arbetet bakom Livets träd som står i koret, cirka två och en halv meter högt och två meter i omfång och tillverkat av patinerad och förgylld koppar i delar som fogats samman.

– Det var 2017 som jag fick frågan om att göra ett dopträd, som man hänger upp ett litet minne i när barn döps. Jag funderade och föreslog att vi i stället skulle göra livets träd så att även de som gått bort fick vara med. På de gamla grenarna sitter ljushållare där man tänder ett ljus för dem och i de nya förgyllda skotten hängs en droppe av slipad bergkristall med silverfäste för varje dop, en droppe av dopvattnet att bära med sig resten av livet, sade han.

När nästa ordinarie släktmöte hålls år 2024 fyller den Schildtska släktföreningen 40 år. Det jubileet ser vi fram emot att fira på Riddarhuset. ■

Annika Schildt, ordförande

JOHANNITERORDEN
I SVERIGE

Understöd till äldre och sjuka personer i små omständigheter.

Johanniterorden i Sverige fördelar årligen medel till hjälporganisationer och till enskilda äldre och sjuka i Sverige och utomlands.

Ansökningsperioden varar mellan 15 maj och 15 augusti 2022. Mer information finns på hemsidan www.johanniterorden.se.

Där finns också ansökningsblanketter för nedladdning under ansökningsperioden. För den enskilde gäller att ekonomiskt behov enligt Skatteverkets definition skall föreligga, dvs en årlig inkomst av tjänst (pension etc) på högst fyra prisbasbelopp. Sociala behov kan beaktas.

POSTADRESS: Johanniterorden i Sverige, Box 24172, 104 51 Stockholm, Tel 08-664 40 20

Tänk gärna på Johanniterhjälpens insamling till Ukraina.

Från sällskapsföreningarna

Svenska Adelsförbundet

Svenska Adelsförbundet anslöt sig 2017 till Riddarhusets värdepappersförvaltning i den så kallade Herculesfonden. Det har visat sig vara en klok åtgärd som innebär god avkastning och möjliggör att förbundet fortsatt kan stödja behövande på ett bra sätt. Senaste resultat har varit så positivt att styrelsen kunnat besluta att höja de traditionella julgratifikationerna något. Kriget i Ukraina bedöms kunna påverka Herculesfonden men styrelsens ambition är att kunna fortsätta utdelningen i nuvarande nivå. En positiv årsredovisning för 2021 lovar också gott för framtiden.

Svenska Adelsförbundet håller sitt årsmöte den 21 april 2022. Årsmötet inleds traditionsenligt med mingel med förfriskningar i syfte att möjliggöra att förbundets medlemmar skall få tillfälle att bekanta sig ännu mer med varandra. Närmare redovisningar från årsmötet kommer i nästa nummer av *Arte et Marte*.

Svenska Adelsförbundet arrangerar normalt årligen en Afternoon Tea för ättemedlemmar i Stockholm med omnejd som under året fyller 70 år. Vid detta tillfälle brukar Adelsförbundet bjuda på någon form av underhållning. Höstens tebjudning sker torsdagen den 22 september. Inbjudan kommer att skickas till berörda, vilket i år även omfattar de som fyllde 70 år under 2020 och 2021, då tebjudningen inte har kunnat arrangeras under pandemin.

Svenska Adelsförbundet har sedan långt tillbaka rätt till tio lägenheter i Stiftelsen Sällskapet Vänner till Pauvres Honteux (SVPH) seniorboende i Nockebyhem, beläget i Nockeby, Bromma. Några lägenheter är nu uthyrda men ett flertal lägenheter finns, efter en längre tids renovering, tillgängliga för inflyttning. Medlemmar i Svenska Adelsförbundet är välkomna att ställa sig i kö. Anmälan skall ske till svph.se och till Susanne Adlercreutz (susanne-adlercreutz@hotmail.com) som är Svenska Adelsförbundets kontaktperson till stiftelsen. För att åtnjuta förtur är det nödvändigt att vara medlem i Svenska Adelsförbundet (se

Riddarhusets hemsida). Fullständig information finns på stiftelsens hemsida. Lägenheterna är inflyttningsklara så det är bra om intressenter anmäler sig så fort som möjligt.

Svenska Adelsförbundet har åtagit sig att från svensk sida administrera det ungdomsutbyte som sker inom ramen för CILANE. ■

Henrik von Vegesack, ordförande

Ungdomsutbyte inom CILANE

Sedan många år finns inom CILANE (Commission d'Information et de Liaison des Associations Nobles d'Europe) en verksamhet som erbjuder tonåringar (13–17 år) möjlighet till ungdomsutbyte. Verksamheten bär namnet Youth Exchange of CILANE. Svenska Adelsförbundet representerar Sverige inom Youth Exchange.

Rent praktiskt kan det gå till så här:

En adelsfamilj i Frankrike har en tonåring som gärna skulle vilja komma till Sverige i en till två veckor. Eftersom familjen inte har egna svenska kontakter, vänder man sig till den franska representanten i Youth Exchange of CILANE. Denna meddelar sig med Sveriges motsvarighet som undersöker om det finns någon adelsfamilj som kan vara intresserad av att få en besökande tonåring, helst en familj med egna tonåringar. Kontakterna sköts därefter direkt mellan familjerna i Frankrike och Sverige. På samma sätt kan svenska adelsfamiljer omvänt utnyttja CILANE:s stora nätverk i övriga Europa.

Det är också möjligt att låta svenska tonåringar besöka familjer i andra europeiska länder utan att ta emot ungdomar därifrån, även om detta inte är huvudtanken.

Förmedlingen sköts ideellt och är helt kostnadsfri för båda parter. Deltagande länder är Belgien, Finland, Frankrike, Holland, Italien, Kroatien, Portugal, Ryssland, Schweiz, Spanien, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike. England är mycket efterfrågat som utbytesland, varför ett intensivt arbete pågår för att hitta en lämplig kontaktperson där.

SVENSKA ADELSFÖRBUNDETS huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behövande inom adeln, i första hand äldre och sjuka. Även ointroducerad adel kan komma i fråga. Många hjälpbehövande saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall. För mer information om förbundets verksamhet, kontakta sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren Gabriel Hermelin, tel. 070-721 11 28.

Med anledning av covid-19 har inga utbyten ägt rum under 2021. Undertecknad tar gärna emot förfrågningar och intresseanmälningar för 2022, helst per e-post. ■

för Svenska Adelsförbundet
Carl-Gustaf Åkerhielm af Margrethelund, vice ordförande
E-post: cg.akerhielm@gmail.com
Telefon: 070-341 97 17

Riddarhussällskapet

Det har varit en prövningens tid för oss alla och för några av oss riktigt besvärligt. Med fortsatt försiktighet har vi ändå vågat genomföra arrangemang. I höstas erbjöds medlemmarna en stadsvandring och avslutande picknick på Bokförlaget Langenskiöld i Gamla stan. Stadsplaneraren Peter Lundevall har besökt oss på Riddarhuset och berättade om Stockholms framväxt och vi har gjort ett besök i Uppenbarelsekyrkan i Hägersten. Höjdpunkten blev en konsert i Riddarhuset med Romeo och Julia-kören och efterföljande mingel. År 2021 avslutades traditionsenligt med glögg.

I år har vi startat med en guidad visning på Liljevalchs vårsalong. När detta skrivs ser vi fram emot årsmötet där vi ska tala om Sveriges ny-industrialisering med Niklas Skår från Svenskt Näringsliv och ett möte på Sjöhistoriska museet där fil.dr Andreas Linderöth talar om »Fredrik Henrik af Chapman, myt och verklighet«.

Vi avslutar våren 2022 med att den 1 juni besöka det alltid lika vackra Waldemarsudde, där vi inte bara välkomnas av trädgårdens blomstrande vårprakt, utan även ta del av en ny, spännande sida av tonsättaren Hugo Alfvén som uttrycker sig både som oljemålare och akvarellist. Dessutom finns nya utställningen »Ljus över hav och Land« som presenteras i samarbete med Önninge museet på Åland.

Sen ses vi inte förrän på sensommarutfärden den 30 augusti till Tyresö slott med sin vackra park och en inredning som Claes Lagergren lämnade den 1930 när han testamentarade egendomen till Nordiska museet.

Ett utförligt program kommer till hösten och där kan man bland annat boka in vår traditionella höstbal den 26 november.

RIDDARHUSSÄLLSKAPET är en sällskapsförening som är öppen för Riddarhusets medlemmar med familjer. Föreningen ordnar föreläsningar, utflykter, guidade visningar och festliga sammankomster. För upplysningar om föreningens verksamhet och frågor om medlemskap, välkommen att kontakta Marianne Mörner, e-post marianne@morner.se.

Är du inte medlem så är du välkommen att »prova på« någon av utfärderna. Kontakta då vår medlemssekreterare Marianne Mörner på e-post marianne@morner.se.

Varmt välkommen! ■

Rutger Gyllenram, ordförande

RAUK

2021 avslutades på ett annorlunda sätt än många av oss hade trott eller hoppats. Vi lyckades genomföra några aktiviteter i mindre skala under hösten men tyvärr behövde Vinterbalen ställas in. 2022 har inletts med en digital after work och föreningens första hybrida årsmöte med medlemmar både på plats i Riddarhuset och digitalt. I år fick styrelsen tillskott av en ny ledamot, varmt välkommen Gustav Bennich.

Vi hoppas och ser fram emot en situation där vi kan ses oftare jämfört med de senaste åren. Planeringen är redan i full gång för vårens och sommarens aktiviteter så som after work, lerduveskytte och inte minst Sommarbalen i augusti, som i år även kommer ha ett tillhörande helgprogram. Alla mellan 18–35 år är varmt välkomna att ansöka om medlemskap i RAUK, det blir alltid roligare ju fler man är. ■

Alexander Hamilton, ordförande

RAUK (Ridderskapet och Adels Ungdomsklubb) är en ideell förening för dig mellan 18–35 år som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt. RAUK:s huvudsakliga arrangemang varje år är vinterbalen i februari och sommarbalen i augusti. Vartannat år arrangeras i samband med sommarbalen en internationell helg för medlemmar ur CILANE. Utöver balerna erbjuder vi många olika kulturella och sociala aktiviteter, allt från afterworks till föreläsningar. Ditt medlemskap i RAUK ger tillgång till ett stort nätverk och möjligheten att träffa många nya vänner. Medlemskap är kostnadsfritt och du registrerar dig enkelt på riddarhuset.se.

RIDDARHUSETS
CATERING

Riddarhusets catering går också att anlita för släktmiddag på annan lokal än Riddarhuset.
Minimum 50 personer.

Kontakta Sita von Essen:
info@riddarhuscatering.se

Kultur

på Riddarhuset april–september 2022

FÖREDRAG · UTSTÄLLNING · KONserter

Föredrag

Fri entré vid alla föredrag

19 APRIL kl. 18.00–19.00

Entreprenörernas entreprenör. Om universalgeniet

Christopher Polhem

Michael H. Lindgren, fil. dr, civ. ing.

26 APRIL kl. 18.00–19.00

Tyrannen och adeln. Om Karl XII och hans tid

Magnus Västerbro, författare och historiejournalist i samtal med fil. dr Åsa Karlsson

20 SEPTEMBER kl. 18.00–19.00

Adelskalendern – historia och nutid

Tre föredrag om adelns matrikel

Utställning

Adliga entreprenörer och innovatörer under 400 år

Läs om föremålen på riddarhuset.se/riddarhuspalatset

MAT & DRYCK

Riddarhusets Catering erbjuder ett härligt utbud av dryck, smörrebröd och bakverk i samband med föredrag och konserter. Vid konserter har serveringen öppet en timme innan evenemanget börjar och i pausen. Under föredragskvällar är serveringen öppen en timme före föredraget och en timme efter.

Konserter

3 MAJ kl. 19.00. *Fri entré*

Johan Helmich Roman och hans musikaliska språk

Kungl. Musikaliska Akademien & Riddarhuset

5 MAJ kl. 19.00

Marinen 500 år. Festmusik i adlig dräkt

Karlbergs Musikkår

15 MAJ kl. 16.00

Begär i ton och ord. Janáček möter Tolstoj

Stråkkvartetten HYMM och skådespelaren

Hannes Meidal

6 JUNI kl. 14.00. *Fri entré*

Nationaldagskonsert

Stockholms Studentsångare

28 SEPTEMBER kl. 19.00

La forza delle stelle – Stjärnornas makt

Alessandro Stradellas sällan framförda serenata

Finländska barockorkestern

Symposium

4 SEPTEMBER

Tema: *Gods och gårdar* – i Riddarhuset och digitalt

I samarbete med Genealogiska Föreningen

INFORMATION & BILJETTER

För information om evenemang, biljetter och öppettider, besök *Riddarhusets hemsida*. Fri entré vid alla föredrag. Riddarhuspalatset är inte tillgänglighetsanpassat.

Med reservation för ändringar.

www.riddarhuset.se · Tel. 08-723 39 90 · kultur@riddarhuset.se

RIDDARHUSPALATSET HAR SOMMARÖPPET 27 JUNI–12 AUGUSTI

VARDAGAR KL. 10–13

